

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ
ПІДПРИЄМСТВА

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконав: студент II курсу, групи 672-1
денної форми навчання
спеціальність 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування»
Ковальський-Ломакін Дмитро
Сергійович_____

Керівник:
доцент кафедри фінансів і кредиту
Марусяк Наталія Леонідівна_____

До захисту допущено на засіданні кафедри
протокол № ____ від _____ 2023 р.

Завідувач кафедри фінансів і кредиту
_____ проф. Нікіфоров П.О.

Чернівці – 2023

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Теоретичні основи управління фінансовими ризиками підприємства	6
1.1. Сутність фінансових ризиків підприємства	6
1.2. Класифікація фінансових ризиків у системі ризик-менеджменту	9
1.3. Функції та методи управління фінансовими ризиками підприємства	16
Висновки до 1 розділу	22
Розділ 2. Оцінка фінансових МКП «Чернівцітеплокомуненерго»	24
2.1. Аналіз впливу структури капіталу на формування фінансових ризиків підприємства	24
2.2. Аналіз фінансових ризиків з урахуванням фінансового стану комунального підприємства	37
2.3. Вплив дебіторської та кредиторської заборгованості на фінансові ризики МКП «Чернівцітеплокомуненерго»	44
Висновки до 2 розділу	49
Розділ 3. Напрями вдосконалення управління фінансовими ризиками на МКП «Чернівцітеплокомуненерго»	52
3.1. Організація і планування заходів щодо протидії фінансовим ризикам підприємства	52
3.2. Підвищення ефективності управління фінансовими ризиками комунального підприємства	61
Висновки до 3 розділу	66
Висновки	69
Список використаних джерел	76
Додатки	

ВСТУП

Фінансово-економічна діяльність підприємств різних сфер і видів діяльності супроводжується фінансовими ризиками, виникнення яких зумовлене факторами зовнішнього макро- і мезосередовища та особливостями фінансових відносин. Фінансовий ризик, як і результат будь-якого рішення, прийнятого за наявності альтернатив, завжди несе із собою загрозу фінансових втрат. Величина фінансових втрат залежить від невизначеності, не прогнозованості кінцевого результату, особливо на інноваційних напрямках діяльності підприємства, пов'язаних із технологічним оновленням основних засобів виробництва, впровадженням нових технологічних процесів, створенням інноваційної продукції, освоєнням нових ринків збуту тощо. У зазначених сферах діяльності виникають відповідні фактори впливу, які спричиняють ризики фінансових втрат, що призводить до зниження рівня фінансової безпеки підприємства. Сталий розвиток підприємства, що функціонує в конкурентному середовищі, можливий за умов відповідного рівня фінансової безпеки, яка визначається ефективністю протидії факторам ризику зовнішнього і внутрішнього середовища, які негативно впливають на їхню фінансову діяльність. Звідси розробка ефективного механізму управління фінансовими ризиками підприємств є актуальним завданням, вирішення якого створить належні умови їх успішного функціонування і сталого розвитку.

Питанням дослідження теоретико-методичних основ, методичних підходів, схем та механізмів нейтралізації або мінімізації фінансових ризиків присвячені праці таких учених, як, І. А. Бланк, В.В. Вітлінський, В. І. Грачов, В. І. Грушко, М. І. Диба, О. В. Лактіонова, О. В. Шишкіна, І. В. Томащук та інших, які зробили вагомий внесок у розвиток теорії ризику та методів управління ними. До того ж узагальнення світового досвіду у сфері управління ризиками знайшло відображення в міжнародних стандартах ризик-менеджменту.

Незважаючи на численні напрацювання вітчизняних та іноземних науковців щодо управління ризиками в різних сферах і видах діяльності, проблема створення ефективного механізму, здатного забезпечити ефективну протидію негативному стохастичному впливу макро-, мезо- і мікросередовища на результативність функціонування і розвитку підприємства, залишається остаточно невирішеною, що підкреслює актуальність і своєчасність проведення цього наукового дослідження і дозволяє сформулювати її мету й основні завдання.

Метою кваліфікаційної роботи є узагальнення теоретичних та практичних засад управління фінансовими ризиками комунального підприємства в умовах невизначеності зовнішнього і внутрішнього середовища, а також визначення напрямків удосконалення системи управління фінансовими ризиками підприємства.

Реалізація поставленої мети потребує попереднього вирішення таких ключових **завдань**:

- розкрити сутність та класифікацію фінансових ризиків підприємства,
- розглянути функції методи оцінки фінансових ризиків;
- здійснити аналіз фінансових ризиків та фінансового стану підприємства;
- розробити перспективні напрями вдосконалення управління фінансовими ризиками підприємства.

Об'єктом дослідження є процес управління фінансовими ризиками МКП «Чернівцітеплокомуненерго». **Предметом** дослідження виступає механізм управління фінансового ризику комунального підприємства в умовах невизначеності зовнішнього і внутрішнього середовища.

Методи дослідження. Вирішення поставлених завдань та досягнення зазначеної мети потребує використання в науковому дослідженні загальних та спеціальних методів, які ґрунтуються на об'єктивних законах економіки, а саме: для систематизації наукового доробку закордонних і вітчизняних учених, розкриття теоретичних основ, ролі та місця об'єкта дослідження в

системі протидії фінансовим ризикам, формування фінансової безпеки та забезпечення сталого розвитку підприємств пропонується використання діалектичного підходу та системного аналізу; у процесі дослідження еволюції розробки методів та засобів протидії фінансовим ризикам – історико-логічного методу; для формулюванні висновків та пропозицій – логічного узагальнення.

Інформативною базою дослідження виступили праці вітчизняних та зарубіжних фахівців в галузі фінансових ризиків, матеріали фахових журналів, нормативно-правове законодавство, фінансова звітність досліджуваного комунального підприємства.

Наукова новизна одержаних результатів представленого дослідження полягає в розробці й обґрунтуванні теоретичних положень, методичних підходів і прикладних рекомендацій щодо удосконалення управління фінансовими ризиками підприємства та полягають у такому:

- дістало подальшого розвитку методичний підхід щодо управління фінансовими ризиками;
- окреслено концептуальний підхід до організації і планування заходів протидії фінансовим ризикам.

Практичне значення отриманих результатів. Реалізація пропозицій сприятиме підвищенню ефективності управління фінансовими ризиками комунального підприємства, рівня фінансової безпеки, а також передбаченню можливості його настання, і мінімізації наслідки впливу.

Структура роботи. Робота складається із вступу, основної частини, висновків і додатків. Робота містить 19 таблиць, 14 рисунків, 4 додатків. Загальний обсяг роботи становить 65 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність фінансових ризиків підприємства

Отримання максимальних прибутків при оптимальних затратах ресурсу і капіталу в умовах конкурентного середовища, як основна мета підприємницької діяльності, вимагає співставлення величини авансованих у таку діяльність коштів із величиною її фінансового результату. Водночас при здійсненні будь-якого виду господарської діяльності об'єктивно існує небезпека попередньо невизначених втрат. Їх обсяг зумовлюється специфікою діяльності, однак вони є реально можливими, оскільки справжній прибуток пов'язаний з невизначеністю і є результатом ризику.

Термін “ризик” походить від грецького *risikon* — “скеля”. Італійською *risico* — “загроза”; французькою *risque* — “небезпека”. Постанова КМУ «Про затвердження Положення про управління ризиками, пов'язаними з наданням державних гарантій, та розподіл таких ризиків між державою, кредиторами і позичальниками» визначає ризики як “можливість настання непередбачених подій (обставин), що призведе до збільшення витрат» [53].

Найпоширенішим та найцитованішим визначенням економічного явища “ризик” є розроблене В.В. Вітлінським: “Ризик – це економічна категорія, що відображає характерні особливості сприйняття зацікавленими суб'єктами економічних відносин об'єктивно наявних невизначеності і конфліктності, іманентних процесам цілепокладання, управління, прийняття рішень, оцінювання, що обмежені можливими загрозами і невикористаними можливостями”[13]. Однак таке визначення не враховує особливостей фінансових ризиків і може бути використане для тлумачення будь-якого виду економічного ризику (підприємницького, управлінського, виробничого-

господарського тощо). Тому доцільно розглянути визначення безпосередньо поняття “фінансовий ризик”.

«Фінансовий ризик – це невід’ємна складова будь-якої фінансової діяльності, яка являє собою неминучі фінансові відносини, що мають різні напрями прояву через виникнення об’єктивно наявної недостатності, неточності або надмірності економічної інформації щодо здійснення певних подій або їхньої випадковості, та обчислюється на підставі оцінки ймовірності втрат унаслідок здійснення під час таких подій деякої господарської діяльності» [61].

Вітчизняні науковці подають таке визначення фінансового ризику – «це ризик, який характеризується імовірністю втрат фінансових ресурсів (грошових коштів) у підприємницькій діяльності» [62]. У цьому значенні поняття “фінансовий ризик” тотожне поняттю “комерційний (підприємницький) ризик”. Першим недоліком наведеного визначення є те, що ототожнюються поняття, які є назвами класів у межах однієї класифікаційної системи. Другим є те, «що поняття фінансових ресурсів ототожнюється з поняттям грошових коштів, що є принциповою помилкою у розумінні саме фінансових ресурсів» [49, с. 18].

«Фінансовий ризик – ймовірність виникнення непередбачуваних фінансових втрат (зниження очікуваного прибутку, доходу, втрата частини чи всього капіталу) в ситуації невизначеності умов фінансової діяльності підприємства» [50, с. 501].

В усіх наведених визначеннях зазначається, що фінансовий ризик призводить до негативних наслідків, як-от: втрати майна, прибутку, доходу, частини чи всього капіталу підприємства тощо. Однак фінансовий ризик дає змогу отримати додаткові позитивні результати. Неврахування цієї важливої специфіки фінансового ризику у його визначенні не дає змоги сформувати адекватну та дієву систему ризик-менеджменту підприємства, оскільки система ризик-менеджменту, сформована на принципах запобігання та

уникнення фінансових ризиків, призведе до зниження ефективності діяльності підприємства.

Доцільно зазначити, що фінансовий ризик виникає не тільки у фінансових процесах чи фінансовій діяльності підприємства, а є вартісним показником змін у інших видах діяльності. У більшості наукових праць з фінансового менеджменту «фінансовий ризик розуміють як втрату частини фінансових ресурсів» [8]. Однак таке тлумачення ризику є однобічним та дуже вузьким.

Особливістю фінансового ризику є те, що він неодмінно впливає на рух фінансових потоків та зміну структури фінансових активів підприємства. Тобто в результаті виникнення будь-якого виду економічного ризику неминуче призведе до появи фінансових ризиків. До того ж застосування будь-якого методу мінімізації економічного ризику змінює рівень та структуру фінансових ризиків діяльності підприємства. Іншою важливою особливістю фінансового ризику є те, що він виникає на усіх без винятку етапах виробничо-господарської діяльності підприємства. Прояви такого ризику є абсолютно різними – починаючи із відсоткового при кредитуванні діяльності підприємства, закінчуючи ризиком платоспроможності при збуті продукції. «Під фінансовим ризиком необхідно розуміти випадковий характер формування фінансових потоків, які виникають під час функціонування суб'єкта» [49, с. 19].

Економічний ризик є мірою відхилення економічного критерію від звичної (прогнозованої) величини і має чіткий економічний зміст (обсяг виробництва продукції, величина ВВП країни тощо), а фінансовий ризик уособлює можливість відхилення вартості, що формується на основі цього самого економічного змісту і розподіляється та перерозподіляється за допомогою фінансів. Інакше кажучи, фінансовий ризик – це явище проявляється у нестабільності економічного середовища під час функціонування фінансів. «Фінансовий ризик проявляється під час функціонування фінансів та завдяки такому функціонуванню» [58]. «Таке

розуміння фінансового ризику суперечить законодавству, коли окремими формами страхового захисту є: страхування кредитів (зокрема відповідальності позичальника за непогашення кредиту); страхування інвестицій; страхування валютних втрат; страхування виданих гарантій (порук) та прийнятих гарантій, що за своїм змістом є фінансовими ризиками» [58].

Тому, на нашу думку, фінансовий ризик – це вид ризику, який виникає у фінансово-економічній діяльності суб'єкта, коли причинно-наслідковий результат або заходи його досягнення відрізняються від встановлених цілей та планових норм, а отримані відхилення мають вартісний характер.

1.2. Класифікація фінансових ризиків у системі ризик-менеджменту

Класифікація ризиків — це один із перших і найважливіших етапів управління останніми. «У практиці формування системи ризик-менеджменту підприємств поширена система класифікації ризиків на основі Generally Accepted Risk Principles (GARP), розроблена аудиторською групою Coopers & Lybrand, що виокремлює шість груп ризику: ринкові, кредитні, ризики концентрації, ризики ліквідності, операційні ризики і ризики бізнес-події» [3]. Проте ця система класифікації дає змогу диференціювати фінансовий ризик і частково підприємницький ризик та не охоплює усієї сфери економічного ризику.

Фінансові ризики класифікують за ознакою тривалості ризику або з обмеженістю чи необмеженістю проміжку часу, протягом якого може статися ризикова подія [43]. Короткочасними вважаються ті ризики, для яких обмежений проміжок часу, протягом якого може статися ризикова подія. Постійними вважають ті ризики, коли тривалість такого проміжку часу необмежена.

На думку науковців, основними видами фінансових ризиків, які генеруються невизначеністю внутрішніх та зовнішніх умов реалізації фінансової діяльності підприємства, є: «ризик зниження фінансової стійкості, ризик неплатоспроможності, інвестиційний, інфляційний, процентний, валютний, депозитний, кредитний, податковий тощо» [27, с. 501].

Фінансовий ризик виникає під час фінансової діяльності чи виконання фінансових угод. До фінансових ризиків належать: «валютні, інфляційні, дефляційні, ліквідності, інвестиційні» [50]. Серед інвестиційних ризиків доцільно виділяти: «ризик прямих фінансових втрат, ризик невикористаних можливостей, процентний ризик, кредитний та портфельний ризики» [50].

«За джерелами виникнення всі види фінансових ризиків пропонують поділяти на дві основні групи: систематичні (ринкові ризики) та несистематичні (специфічні ризики)» [13, с. 501].

Деякі з наведених класифікацій фінансових ризиків розроблені з порушенням вироблених практичною логікою правил побудови класифікацій, що створює обмеження для практичного застосування останніх. Крім того, відсутня комплексна класифікація можливих фінансових ризиків діяльності підприємства. Тому доцільно удосконалити наявні класифікації, враховуючи особливість діяльності підприємств та досліджуваної проблематики. Враховуючи те, що інструментарій менеджменту та ризик-менеджменту істотно відрізняються в управлінні внутрішнім та зовнішнім середовищем будь-якого суб'єкта господарювання, для формування уніфікованої карти ризику необхідно усі ризики розділити на внутрішні та зовнішні.

Поділ фінансових ризиків на зовнішні та внутрішні зумовлюється домінуючими чинниками у формуванні цих ризиків. Зокрема, якщо зовнішні чинники домінують у виникненні ризиків, значить, такі ризики належать до зовнішніх і навпаки. До зовнішніх фінансових ризиків доцільно відносити: інфляційні, дефляційні, валютні, депозитні, податкові. Як правило, підприємства непричетні до виникнення та ліквідації зовнішніх ризиків.

Зовнішні фінансові ризики є однаковими для усіх суб'єктів господарювання у ринковій економіці із розвиненою нормативно-правовою базою.

Винятками є підприємства-монополісти та великі підприємства, які мають ресурси та потенціал для лобювання своїх корпоративних інтересів. Серед внутрішніх ризиків доцільно виокремлювати: інвестиційні (портфельні, процентні, кредитні, дивідендні), бізнес-процесів (ліквідності, прибутковості (рентабельності), оборотності, фінансової стійкості), інші (структурний, ризик невикористаних можливостей, емісійний) (див. рисунок 1.1). Ці ризики та наслідки їхнього виникнення відображають, насамперед, ефективність системи менеджменту підприємства. Внутрішні ризики виникають внаслідок дій чи бездіяльності підприємства, а отже, піддаються моніторингу, контролюванню та оптимізуванню.

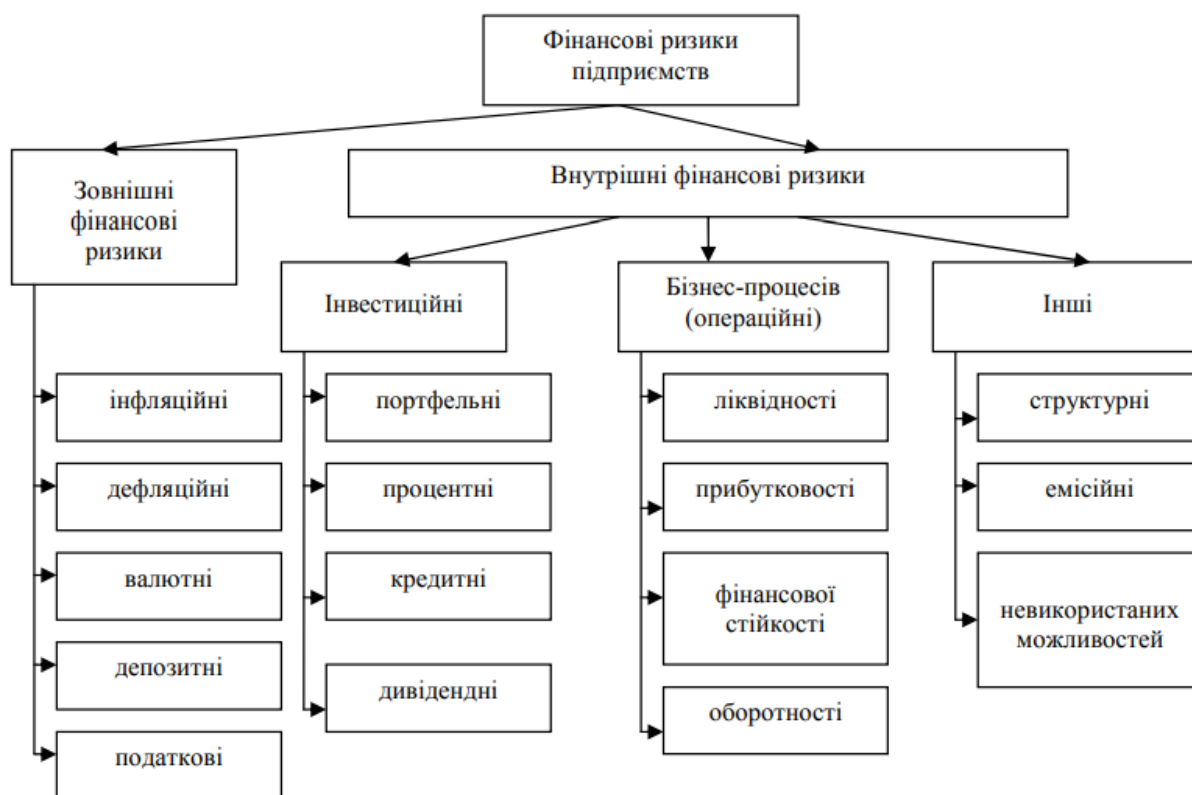

Рис. 1.1. Класифікація фінансових ризиків підприємства

Інфляційні ризики пов'язані із знеціненням національної валюти, що призводить до негативних внутрішніх (зниження вартості активів, скорочення доходів та прибутків, зростання терміну оборотності капіталу тощо) та зовнішніх (зниження купівельної спроможності споживачів,

зростання рівня конкуренції, банкрутство бізнес-партнерів тощо) ефектів. Інфляційні ризики особливо небезпечними є для імпортерів продукції, або підприємств, які купують імпорту сировину, матеріали та комплектування для виробництва продукції. Водночас інфляційний ризик може принести позитивні ефекти у діяльності експортерів.

Протилежними за напрямом дії та наслідками є дефляційні ризики, які проявляються у подорожчанні національної грошової одиниці. Існування значних дефляційних ризиків призводять до зниження доходів експортерів та додаткові позитивні ефекти у діяльності імпортерів та підприємствами, які купують імпортні ресурси. Валютні фінансові ризики за своєю природою є подібними до інфляційних та дефляційних ризиків, оскільки виникають внаслідок коливання курсів іноземних валют і впливають безпосередньо на діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Депозитні ризики – це ймовірність неповернення депозитних вкладів, непогашення депозитних сертифікатів, зміни в умовах депозитної угоди або правилах надання таких послуг банками.

Податкові ризики пов'язані із неправильним адмініструванням та збиранням податків та зборів державними органами влади. Одним з основних видів податкових ризиків є ризик невідшкодування ПДВ для експортерів товарів та послуг. Виникнення цього виду ризику знижує фінансову стабільність та ліквідність діяльності підприємства та призводить до утворення низки інших фінансових ризиків, як правило, з негативними ефектами. Ймовірність появи цього ризику пов'язана з можливістю зміни податкового законодавства (введення нових податків та об'єктів, що підлягають оподаткуванню, зміна податкових ставок, зміни у пільгових умовах оподаткування та строків їхньої сплати тощо).

Інвестиційні ризики пов'язані із коливанням отриманого доходу від інвестиційної діяльності підприємства. Вкладаючи різноманітні матеріальні та нематеріальні активи у інвестиційні проекти, підприємство сподівається одержати певний дохід або інший позитивний соціально-економічний ефект.

Портфельний ризик є інтегральним, який відображає сукупність фінансових ризиків усіх фінансових та матеріальних активів, що входять до складу інвестиційного портфелю. Відповідно, управляти цим ризиком доволі складно, оскільки для його оптимізування доцільно застосовувати комплекс узгоджених методів ризик-менеджменту. Внаслідок зміни процентних ставок на ресурси, капітал та інші фактори виробництва виникає процентний ризик. Цей ризик можна зарахувати до зовнішніх ризиків, однак для багатьох підприємств він є внутрішнім (банків, кредитних спілок, лізингових організацій та підприємств, які надають товарні кредити). Негативні фінансові ефекти від дії процентного ризику можуть проявлятися в емісійній діяльності підприємства (при емісії як акцій, так і облігацій), в його дивідендній політиці, в короткострокових фінансових вкладеннях і деяких інших фінансових операціях.

Вплив кредитних ризиків на діяльність вітчизняних підприємств не є таким значним, як у фінансово-економічній системі розвинених країн. Оскільки вітчизняний фондовий ринок є нерозвиненим, обсяги банківського кредитування значно менші, ніж у розвинених країнах, товарні кредити постачальників також скорочуються, про що свідчать статистичні дані кредиторської та дебіторської заборгованостей

Ризики бізнес-процесів виокремлені за традиційними напрямками фінансового аналізу діяльності підприємства: ліквідності, оборотності, прибутковості та фінансової стійкості. Ризики ліквідності залежать від активів, якими володіє підприємство. Чим вище значення ліквідності активу, тим менший рівень ризику ліквідності, і навпаки, із зниженням рівня ліквідності рівень фінансового ризику зростає. «Згідно з класифікацією ліквідності активів найвищим рівнем ліквідності володіють готівка у касі, кошти на розрахунковому рахунку та депозитні вклади до запитання, а найнижчим рівнем ліквідності – споруди та будівлі виробничого призначення, виробничі об'єкти незавершеного будівництва тощо» [4, с. 60].

Ризик оборотності активів проявляється в тому, наскільки швидко фінансові активи обертаються у діяльності підприємства. Швидкість та період обороту фінансових активів визначається насамперед внутрішніми умовами діяльності підприємства – чіткістю встановлених цілей, розробленою стратегією, оптимальністю структури управління та ефективністю дії ризик-менеджменту. Також на виникнення ризику оборотності впливають зовнішні чинники – швидкість розрахунково-касового обслуговування, наявність адміністративних обмежень щодо фінансових операцій, рівень корумпованості державної влади, недосконалість законодавства тощо. Ризик прибутковості проявляється у коливаннях рівня прибутку, який очікує отримати підприємства у фінансово-економічній діяльності. У ринкових умовах господарювання рівень прибутковості може змінюватися завдяки ефективному податковому плануванню та оптимізуванню витрат, вибору амортизаційної політики тощо. Ризик фінансової стійкості полягає у порушенні рівноваги та стабільності фінансово-економічного розвитку підприємства. Цей ризик може виникнути внаслідок недосконалої структури капіталу (використання великої частки позичених коштів або, навпаки, відмова від користування ними на етапі зростання підприємства), що породжується незбалансуванням вхідних і вихідних грошових потоків підприємства за обсягами та структурою.

Структурний фінансовий ризик виникає внаслідок відсутності оптимальної структури витрат (незбалансованості за постійними та змінними витратами, інвестиційними та операційними, непрямими та непрямими тощо). Емісійний виникає внаслідок відсутності попиту або його перевищення на цінні папери, емісію яких здійснює підприємство. Ризик невикористаних можливостей пов'язаний із діяльністю або бездіяльністю суб'єкта господарювання, яка призводить до втрати можливості отримати дохід, прибуток чи інший фінансово-економічний результат за наявності сприятливих зовнішніх (низька конкуренція, високий попит) та внутрішніх (значний потенціал, достатнє ресурсне забезпечення) чинників.

Доцільно фінансові ризики поділяти за ознакою причинності на причинні та наслідкові. Як зазначають вчені, ризики пов'язані між собою. І поява одного ризику може спричинити появу інших видів ризиків у діяльності підприємства. Як зазначають науковці, «фінансові ризики не тільки перебувають в центрі діяльності будь-якого підприємства, а й найбільше впливають на ризики в інших сферах його діяльності, що визначає фінансову сферу як головний елемент стратегії управління ризиками підприємства» [61]. Особливо чітко така пов'язаність ризиків спостерігається в сучасній кризовій ситуації, коли фінансові ризики спричинили низку економічних ризиків (виробничі, трудові, інноваційні тощо). Однак відомі випадки, коли ситуація є протилежною, економічні ризики призводять до появи фінансових ризиків.

Класифікація ризиків за ознакою причинності є корисною, оскільки якщо ефективно управляти причинними ризиками, то можна уникнути виникнення фінансових ризиків з негативними ефектами. За масштабом впливу фінансові ризики доцільно поділити на: глобальні, загальнодержавні, регіональні, галузеві та місцеві. Оскільки ризики спричиняють коливання у діяльності підприємства чи іншого суб'єкта, який бере на себе такі ризики, то ефекти можна отримати трьох видів: позитивні, нейтральні, негативні.

Найчастіше позитивні ефекти проявляються в одержанні додаткових прибутків, доходу, дивідендів тощо. Негативними ефектами внаслідок діяльності фінансових ризиків можуть бути прямі та непрямі фінансові втрати підприємства. Нейтральні ефекти пов'язані із тим, що ризик виникає у фінансово-економічній діяльності підприємства, однак отримані результати відповідають очікуваним або встановленим цілям. За етапами виробничо-господарської діяльності виокремлюють фінансові ризики: залучення, перетворення та розподілу. За способом формування фінансових ресурсів виділяють фінансові ризики: залучених, позичених та власних ресурсів. За сегментами фінансового ринку, фінансовий ризик доцільно поділити на: ризик корпоративних та державних цінних паперів, валютний ризик і ризик міжбанківського кредитування. Усі фінансові ризики сегментів ринку

пов'язані між собою, оскільки за результатами наукових досліджень самі сегменти корелюють між собою [62].

Загалом кожен із розглянутих видів ризиків, своєю чергою, доцільно розкласти на елементи та проаналізувати, що дасть змогу певною мірою знизити ступінь невизначеності та попередити її негативні наслідки.

1.3. Функції та методи управління фінансовими ризиками підприємства

«Управління ризиками підприємства є специфічною сферою фінансового менеджменту, яка останніми роками виділилася в особливий напрямок діяльності – «ризик-менеджмент». Основною функцією ризикменеджерів є управління саме фінансовими ризиками підприємства»[43].

Управління фінансовими ризиками підприємства є системою принципів і методів розробки та реалізації ризикових фінансових рішень, що забезпечують всебічну оцінку різних видів фінансових ризиків і нейтралізацію їх можливих негативних фінансових наслідків.

В умовах формування ринкових відносин проблема ефективного управління фінансовими ризиками підприємства набуває особливої актуальності. Це управління виконує активну роль в загальній системі фінансового менеджменту, забезпечуючи надійне досягнення основних цілей фінансової діяльності підприємства.

Головною метою управління фінансовими ризиками є забезпечення фінансової безпеки підприємства в процесі його розвитку і запобігання можливому зниженню його ринкової вартості. «Основним в управлінні ризиками суб'єкта господарювання є передбачення їх виникнення і мінімізація пов'язаних з ними фінансових втрат. Процес управління обов'язково повинен бути орієнтованим на оцінку рівня окремих ризиків, їхню профілактику та нейтралізацію» [46].

Виділяють загальні і специфічні функції управління фінансовими ризиками. До загальних функцій управління фінансовими ризиками «належать:

- 1) формування ефективних інформаційних систем, що забезпечують обґрунтування альтернативних варіантів управлінських рішень;
- 2) здійснення ризик-аналізу різних аспектів фінансової діяльності;
- 3) здійснення ризик-планування фінансової діяльності за основними її напрямками;
- 4) здійснення ефективного контролю реалізації прийнятих ризикових рішень (створення відповідних систем внутрішнього контролю, поділ контрольних обов'язків окремих служб, визначення системи контрольованих показників)» [50].

«До специфічних функцій управління належать:

- 1) формування портфеля фінансових ризиків, що приймаються;
- 2) оцінка рівня і вартості ризиків (вибір методів оцінки, оцінка можливих втрат);
- 3) управління нейтралізацією можливих негативних наслідків фінансових ризиків;
- 4) страхування фінансових ризиків тощо» [50].

Для успішної діяльності підприємствам не обхідно здійснювати управління ризиками. Управління ризиками передбачає прогнозування можливості настання потенційно ризикової події, а тому дає можливість вчасно вжити заходів із запобігання або зниження ступеня наслідків від ризику, який не можна локалізувати. Управління фінансовими ризиками можна зобразити наступним чином (рис. 1.2).

Механізм управління фінансовими ризиками полягає передусім в оцінці фактора ризику, його рівня, з метою розробки системи заходів щодо мінімізації негативних наслідків. В системі методів управління фінансовими ризиками вагоме значення відіграють внутрішні механізми їх нейтралізації, до яких відносять методи та заходи мінімізації негативних впливів наслідків

ризиків, що обираються і здійснюються в межах самого підприємства. При аналізі ризику зазвичай використовуються припущення:

- втрати від ризику незалежні один від одного;
- втрата за одним напрямком діяльності не обов'язково збільшує ймовірність втрати за іншим, за винятком форс-мажорних обставин;
- максимально можливий збиток не повинен перевищувати фінансових можливостей учасника.

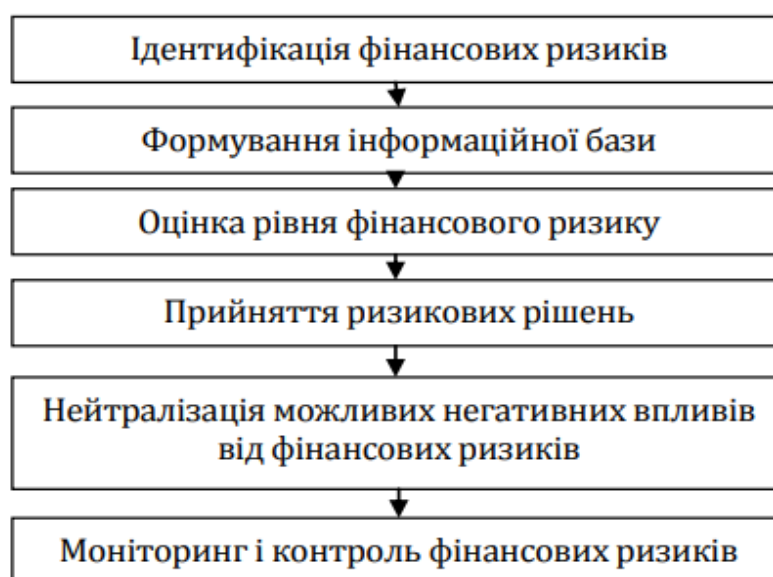

Рис. 1.2 Етапи управління фінансовими ризиками.

«Фінансові ризики мають три основні способи їх оцінки:

- за допомогою фундаментальних показників;
- за допомогою порівняльної оцінки макроекономічних та фінансових мультиплікаторів;
- за допомогою ринкових показників привабливості сектору за вільними грошовими потоками, дивідендної доходності, технічним індикаторам» [43].

Використання в системі управління ризиками фінансових нормативів допомагає мінімізувати фінансові ризики. Ці нормативи (обмеження для мінімізації ризику) можуть стосуватися граничного розміру позикових коштів, мінімального розміру високоліквідних активів, максимального розміру депозиту, який можна розмістити в одному банку та ін. Нормативні

обмеження для різних підприємств будуть різними. Завданням керівництва підприємства є зниження ступеня ризику. Для цього використовуються різні способи: диверсифікація, страхування, лімітування, резервування коштів на покриття непередбачених витрат, розподіл ризику, отримання більшої інформації про майбутній вибір і результати. Управління фінансовими ризиками шляхом їх мінімізації передбачає процес розробки та реалізації управлінських фінансових рішень для зменшення або нівелювання потенційних негативних наслідків. Мінімізація фінансових ризиків може здійснюватись методами наведеними в табл. 1.1

Таблиця 1.1

Методи мінімізації ризиків в управлінні фінансовою діяльністю

Назва методу	Характеристика
Локалізація ризиків	Розмежування системи прав та відповідальності таким чином, щоб наслідки ризикових ситуацій не впливали на реалізацію управлінських рішень
Мінімізації ризиків або утримання ризику у межах прийнятного	Визначення мінімальних розмірів високоліквідних активів підприємства, встановлення граничного розміру позикових коштів у господарському обігу; встановлення максимального розміру депозитного вкладу, розміщеного в одному банку; лімітування концентрації ризиків; отримання від контрагентів певних гарантій при наданні комерційних кредитів та позик
Розсіювання ризиків	Здійснюється шляхом диверсифікації напрямків діяльності підприємства
Ухилення від ризиків	Відмова від співпраці з ненадійними партнерами, відмова від роботи над ризиковими проектами, пошук гарантів.

Лімітування фінансових ризиків здійснюється шляхом устанавлення відповідних фінансових нормативів, тобто верхньої межі коштів чи ресурсів, за окремими напрямами фінансової діяльності з метою фіксації можливих фінансових втрат на допустимому для підприємства рівні. «Хеджування як метод зниження фінансових ризиків представляє собою страхування ризиків від несприятливих змін цін на будь-які товарно-матеріальні цінності по

контрактах і комерційних операціях, що передбачають постачання (продажі) товарів в майбутніх періодах» [50].

Хеджування фінансових ризиків передбачає зменшення ймовірності їх виникнення за допомогою деривативів або похідних цінних паперів таких як ф'ючерси, опціони, свопи. Механізм хеджування полягає в проведенні протилежних фінансових операцій з ф'ючерсними контрактами та опціонами на товарній і фондовій біржах.

Варто зазначити, що «хеджування є достатньо складним процесом мінімізації ризиків, оскільки вимагає надійного прогнозування кон'юнктури ринку та розуміння законів його функціонування. Відмовитись від використання хеджування варто в наступних випадках:

- підприємство не знає про можливі ризики або можливості зменшення цих ризиків;
- обмінні курси чи процентні ставки будуть залишатися незмінними або змінюватися на її користь» [62].

Диверсифікація підприємницької діяльності полягає в розподіленні зусиль і капіталовкладень між різними видами діяльності, які не пов'язані один з одним та виражатися в різних формах. «Диверсифікація може здійснюватись за такими напрямками:

- вертикальну – розподіл ресурсів між абсолютно різними, несхожими видами діяльності;
- горизонтальну диверсифікацію – розподіл ресурсів між різними підприємствами схожого профілю діяльності» [46].

Диверсифікація дозволяє знизити виробничі, комерційні та інвестиційні ризики. На практиці диверсифікація може не тільки зменшувати, але і збільшувати ризики. Збільшення ризиків відбувається у випадку, коли підприємець вкладає гроші в область діяльності, в якій його знання та управлінські здібності обмежені.

Страховання фінансових ризиків є досить популярним методом управління ризиками в розвинених країнах, в той же час даний метод є

одним із найбільш складних та проблемних видів страхування. Фінансові ризики є об'єктом майнового страхування. У відповідності до закону України «Про страхування» страхування фінансових ризиків відноситься до добровільного страхування.

Сутність страхування фінансових ризиків полягає в захисті майнових інтересів підприємства при настанні страхової події (страхового випадку) спеціальними страховими компаніями (страховиками) за рахунок грошових фондів, що формуються ними шляхом одержання від страхувальника страхових премій (страхових внесків) [49].

Передача ризику поєднується із зовнішнім страхуванням, та здійснюється за певними напрямками: передача ризику шляхом укладання договору факторингу, договору поручительства, біржових угод тощо. Факторинг включає комплекс послуг, що надаються клієнту спеціалізованою компанією в обмін на уступку дебіторської заборгованості. Завдяки факторингу, після поставки товару (надання послуг) продавець негайно отримує в формі авансу значну частину від суми дебіторської заборгованості, що виникла (до 95%), не чекаючи на платіж від покупця.

«Найбільш розповсюдженими в практиці фінансового управління методами компенсації ризиків є:

- резервування частини фінансових ресурсів для забезпечення подолання негативних фінансових наслідків;
- впровадження «премії за ризик» та системи штрафних санкцій;
- введення стратегічного планування;
- впровадження дієвої системи маркетингу;
- лобювання законопроектів, нейтралізуючих або компенсуючих чинників ймовірних ризиків;
- емісія конвертованих привілейованих акцій;
- боротьба з промислово-економічним шпигунством;
- створення асоціацій, фондів взаємної підтримки та допомоги» [64].

Наведена різноманітність методів мінімізації і нейтралізації фінансових ризиків показав наявність достатньої кількості інструментів управління фінансовими ризиками (уникнення ризиків або відмову від них, прийняття ризиків на себе, запобігання збитків і т. ін.). Отже, управління фінансовими ризиками підприємства ґрунтується на передбаченні та нейтралізації їх негативних наслідків.

Висновки до 1 розділу

Фінансовий ризик – це вид ризику, який виникає у фінансово-економічній діяльності суб'єкта, коли причинно-наслідковий результат або заходи його досягнення відрізняються від встановлених цілей та планових норм, а отримані відхилення мають вартісний характер.

Класифікація ризиків — це один із перших і найважливіших етапів управління останніми.

Поділ фінансових ризиків на зовнішні та внутрішні зумовлюється домінуючими чинниками у формуванні цих ризиків. Зокрема, якщо зовнішні чинники домінують у виникненні ризиків, значить, такі ризики належать до зовнішніх і навпаки. До зовнішніх фінансових ризиків доцільно відносити: інфляційні, дефляційні, валютні, депозитні, податкові. Як правило, підприємства непричетні до виникнення та ліквідації зовнішніх ризиків.

Серед внутрішніх ризиків доцільно виокремлювати: інвестиційні (портфельні, процентні, кредитні, дивідендні), бізнес-процесів (ліквідності, прибутковості (рентабельності), оборотності, фінансової стійкості), інші (структурний, ризик невикористаних можливостей, емісійний).

Управління фінансовими ризиками підприємства є системою принципів і методів розробки та реалізації ризикових фінансових рішень, що забезпечують всебічну оцінку різних видів фінансових ризиків і нейтралізацію їх можливих негативних фінансових наслідків. Головною метою управління фінансовими ризиками є забезпечення фінансової безпеки

підприємства в процесі його розвитку і запобігання можливому зниженню його ринкової вартості.

Виділяють загальні і специфічні функції управління фінансовими ризиками. До загальних функцій управління фінансовими ризиками належать:

- 1) формування ефективних інформаційних систем, що забезпечують обґрунтування альтернативних варіантів управлінських рішень;
- 2) здійснення ризик-аналізу різних аспектів фінансової діяльності;
- 3) здійснення ризик-планування фінансової діяльності за основними її напрямками;
- 4) здійснення ефективного контролю реалізації прийнятих ризикових рішень (створення відповідних систем внутрішнього контролю, поділ контрольних обов'язків окремих служб, визначення системи контрольованих показників).

До специфічних функцій управління належать:

- 1) формування портфеля фінансових ризиків, що приймаються;
- 2) оцінка рівня і вартості ризиків (вибір методів оцінки, оцінка можливих втрат);
- 3) управління нейтралізацією можливих негативних наслідків фінансових ризиків;
- 4) страхування фінансових ризиків тощо.

Завданням керівництва підприємства є зниження ступеня ризику. Для цього використовуються різні способи: диверсифікація, страхування, лімітування, резервування коштів на покриття непередбачених витрат, розподіл ризику, отримання більшої інформації про майбутній вибір і результати. Управління фінансовими ризиками шляхом їх мінімізації передбачає процес розробки та реалізації управлінських фінансових рішень для зменшення або нівелювання потенційних негативних наслідків.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

МКП «ЧЕРНІВЦІТЕПЛОКОМУНЕНЕРГО»

2.1. Аналіз впливу структури капіталу на формування фінансових ризиків підприємства

Міське комунальне підприємство «Чернівцітеплокомуненерго» (далі - Підприємство) є комунальним підприємством, що засноване на власності територіальної громади м. Чернівців, представницьким органом якої є міська рада. Підприємство створене відповідно до рішення XIX сесії IV скликання Чернівецької міської ради від 26.02.2004р. №399 «Про створення міського комунального підприємства «Чернівцітеплокомуненерго».

Рішенням УІІ сесії У скликання Чернівецької міської ради від 28.09.2006 року №114 затверджено статут МКП «Чернівцітеплокомуненерго» та на його баланс передано об'єкти нерухомості (котельні) та мережі централізованого теплопостачання від ОДКП «Чернівціоблтепломережа».

Підприємство має статус юридичної особи, відокремлене майно, самостійний баланс, розрахунковий рахунок, печатку, штамп та бланки із своїм найменуванням.

Основною метою діяльності Підприємства є задоволення потреб внутрішнього ринку у послугах надання теплової енергії та гарячого водопостачання. Господарську діяльність Підприємство здійснює на підставі ліцензій, виданих Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг.

На балансі підприємства знаходяться 89 котелень. Протяжність теплових мереж у двотрубному вимірі складає 91,9 км, у т.ч.: протяжність магістральних мереж –17,2 км, протяжність розподільчих мереж – 74,7 км. Послугами теплопостачання користується 39,3 тис. абонентів.

Ризики, пов'язані з формуванням капіталу, складають досить значну частину сукупного портфеля фінансових ризиків підприємства. Їх рівень зростає з розширенням обсягу і диверсифікацією господарської діяльності підприємства, які викликають необхідність залучення все більшої суми капіталу з різних джерел. Зростання рівня цього ризику пов'язаний також з появою нових технологій та інструментів формування капіталу підприємства.

Фінансові ризики пов'язанні із формуванням капіталу роблять серйозний вплив на багато аспектів господарської діяльності підприємства, однак найбільш значуще їх вплив проявляється у двох напрямках:

1. Рівень ризиків формування капіталу визначально впливає на рівень майбутньої дохідності подальшого використання капіталу – ці два показники (ризик і дохідність) є тісно взаємозв'язані і представляють собою систему "прибутковість-ризик" у сукупній системі функціонування капіталу підприємства.

2. Рівень ризиків формування капіталу є основним фактором генерування прямої загрози банкрутства підприємства, оскільки можливі втрати капіталу, пов'язані з цими ризиками, у фінансовому відношенні є найбільш відчутними.

Здійснюючи господарську діяльність, підприємство завжди використовує як власний капітал так і позиковий. Залучення значної частки позикових коштів викликає ризик неплатоспроможності або ризик незбалансованої ліквідності форм залучення та авансування капіталу підприємства.

Збереження власного капіталу є одним з основних показників якості фінансового управління підприємством та уникнення фінансових ризиків.

Отже проаналізуємо склад та структуру капіталу МКП «Чернівцітеплокомуненерго» в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Склад та динаміка джерел формування капіталу МКП
«Чернівцітеплокомуненерго» у 2018-2022 рр.

Показники	На кінець року, тис. грн.					Відхилення(+,-) 2022 до 2018 рр.	
	2018	2019	2020	2021	2022	тис. грн.	%
Власний капітал	23140	7146	-29310	174613	168154	145014	626,68
Позиковий капітал	228196	236702	340753	372812	342578	114382	50,12
Капітал	251336	243848	311443	547425	510732	259396	103,21

Із таблиці 2.1 видно, що в 2020 році обсяг капіталу підприємства значно збільшився порівняно з 2018 роком, а саме на 259396 тис. грн. Певною мірою це викликане збільшенням власного капіталу з 23140 тис. грн. у 2018 році до 168154 тис. грн. у 2020 році, тобто на 145014 тис. грн., або на 626,68%. Водночас позиковий капітал у 2022 р. порівняно з 2018 р. зріс на 114382 тис. грн., тобто на 50,12%.

У складі джерел капіталу МКП «Чернівцітеплокомуненерго» у 2018-2020 рр. переважаючу частку має позиковий капітал. Його максимальне значення у 2021 р. - 372812 тис. грн. Відповідно, за рахунок його постійного збільшення, капітал підприємства зростає.

Власний капітал МКП «Чернівцітеплокомуненерго» у 2018 р. становив 23140 тис. грн., у 2019 зменшився до 7146 тис. грн., у 2020 р. мав від'ємне значення - - 29310 тис. грн., у 2021 р. ситуація покращилася і він зріс до 174613 тис. грн., і у 2022 р. становив 168154 тис. грн.

Проаналізуємо детальніше структуру капіталу МКП «Чернівцітеплокомуненерго» за досліджувані роки, рис. 2.1

Як видно з рис. 2.1., на кінець 2018 року власний капітал МКП «Чернівцітеплокомуненерго» становив 9,21 % всього капіталу підприємства, на кінець 2019 року його частка зменшилася до 2,93%, на кінець 2020 р. взагалі власний капітал мав від'ємне значення. У 2021-2022 рр. власний капітал було

поповнено і його питома вага зростає до 31,9% і 32,92% відповідно. Отже ризик втрати фінансової стійкості зменшився.

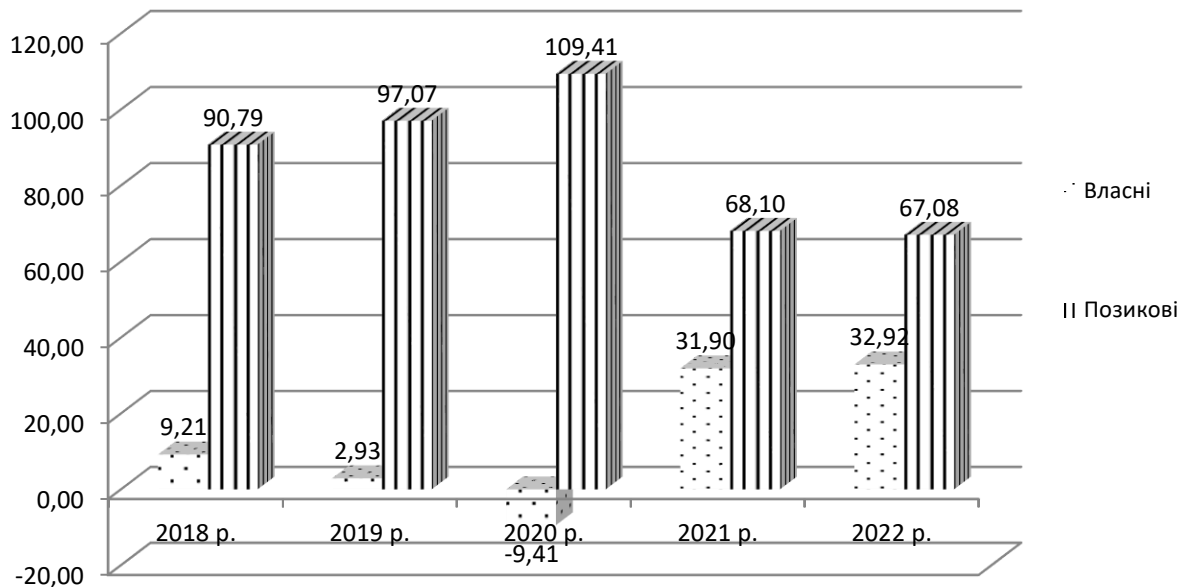

Рис. 2.1. Динаміка структури капіталу МКП «Чернівцітеплокомуненерго» за 2018-2022 рр.

Щодо позикового капіталу, тенденція прямо протилежна: у 2018-2020 рр. він був основним джерелом формування капіталу підприємства і у 2021-2022 рр. його частка зменшилася до 68,1 тис. грн і 67,08 тис. грн.

Для більш детального аналізу впливу структури капіталу на фінансові ризики МКП «Чернівцітеплокомуненерго», вивчимо динаміку і структуру власного і позикового капіталу, визначимо причини зміни окремих його складових і дамо оцінку цим змінам за звітний період табл.2.2, рис. 2.2.

Дані таблиці 2.2 показали, що сума власного капіталу МКП «Чернівцітеплокомуненерго» зростала за рахунок таких складових, як зареєстрований капітал, внески до незареєстрованого статутного капіталу, капітал у дооцінках. Обсяг зареєстрованого капіталу зріс у 2022 р. порівняно з 2018 р. на 230226 тис. грн., тобто на 175,99%, обсяг внесків до незареєстрованого капіталу зріс на 188323 тис. грн. (455,88%), з'явився капітал у дооцінках, що на кінець 2022 р. становив 153412 тис. грн.

Таблиця 2.2

Динаміка складу власного капіталу МКП «Чернівцітеплокомуненерго»
за 2018–2022 рр.

Показники	На кінець року, тис. грн.					Відхилення(+,-) 2022 до 2018 рр.	
	2018	2019	2020	2021	2022	тис. грн.	%
Зареєстрований капітал	130816	186421	237529	299433	361042	230226	175,99
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	41310	55012	106120	168035	229633	188323	455,88
Капітал у дооцінках	0	0	634	167301	153412	153412	100
Додатковий капітал	38310	37213	35898	15253	15253	-23057	-60,19
Резервний капітал	529	529	529	529	529	0	0
Непокритий збиток	-146515	-217017	-303900	-307913	-362082	-215567	147,13
Всього	23140	7146	29310	174613	168154	145014	626,68

Додатковий капітал МКП «Чернівцітеплокомуненерго» зменшився на 23057 тис. грн. (60,19%). Величина резервного капіталу не змінилася. Підприємство щороку отримує значний обсяг збитків, обсяг непокритого збитку щороку зростає.

Дані, наведені на рис.2.2, відображають зміни в структурі власного капіталу МКП за 2018 – 2022 рр. Частка статутного капіталу у структурі власного капіталу є переважаючою, постійно змінюється і у 2022 р. становила 214,71%. Також значною є частка внесків до незареєстрованого статутного капіталу, на кінець 2022 р. становила 136,56%. Вагому роль у формуванні власного капіталу став відігравати капітал у дооцінках, 91,23% у 2022 р. Відбувається зменшення питомої ваги додаткового капіталу до 9,07%. Зовсім невагомою є частка резервного капіталу – 0,31%. І постійно зменшує величину власного капіталу непокритий збиток, у 2022 р. на 215,33%.

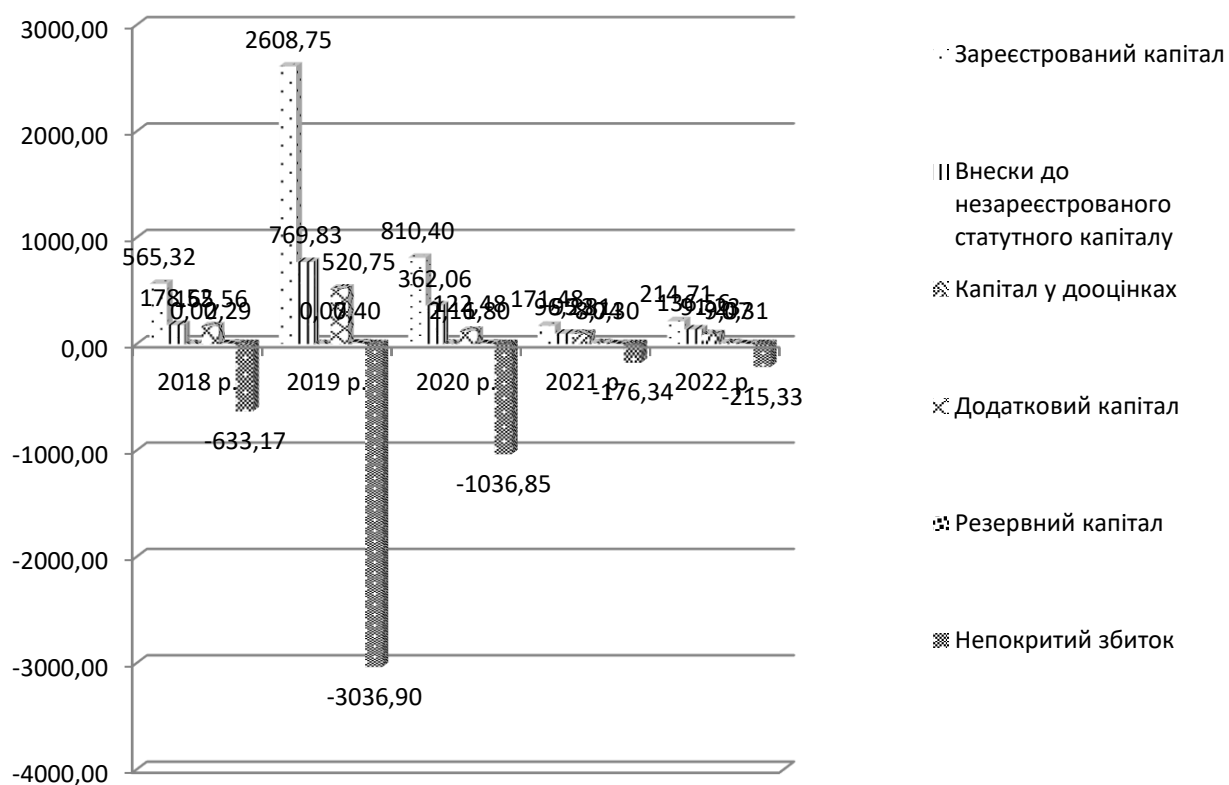

Рис. 2.2. Динаміка структури власного капіталу МКП «Чернівцітеплокомуненерго» за 2018–2022 рр.

Дослідимо динаміку змін складу та структури позикового капіталу МКП «Чернівцітеплокомуненерго» у 2018 – 2022 рр. (табл. 2.3, 2.4).

Аналізуючи дані таблиці 2.3, можна побачити, що МКП «Чернівцітеплокомуненерго» у 2018-2022 рр. використовувало довгострокове кредитування. Поточні зобов'язання за розрахунками спостерігаються впродовж всього періоду дослідження.

Поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями спостерігаються у 2020-2022 рр., у 2022 р. її обсяг зріс до 50202 тис. грн. Величина поточних зобов'язань за розрахунками з бюджетом, зі страхування, з оплати праці зросла на 75,33%, 2,64% та 7,1% відповідно.

Зросли поточні зобов'язання за одержаними авансами на 20978 тис. грн. Постійно зростає величина поточних зобов'язань, за досліджуваний період на 4080 тис. грн., на 221,5%.

Доходи майбутніх періодів зменшилися на 5213 тис. грн. (11,46%). Інші поточні зобов'язання значно зросли і становили у 2022 р. 25042 тис. грн.

Таблиця 2.3

Динаміка складу позикового капіталу МКП
«Чернівцітеплокомуненерго» за 2018 – 2022 рр.

Показники	На кінець року, тис. грн.					Відхилення(+,-) 2022 до 2018 рр.	
	2018	2019	2020	2021	2022	тис. грн.	%
Довгострокові кредити банків	0	0	26855	0	0	0	0
Інші довгострокові зобов'язання	4926	13111	11559	0	0	-4926	-100,00
Поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	0	0	14769	13496	50202	50202	100
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	170831	157707	207370	185389	149421	-21410	-12,53
Поточні зобов'язання за розрахунками:							
з бюджетом	904	1288	918	1082	1585	681	75,33
зі страхування	871	1026	619	758	894	23	2,64
з оплати праці	3282	3965	2293	2997	3515	233	7,10
за одержаними авансами	0	0	7213	5816	20978	20978	100
із внутрішніх розрахунків	13					-13	-100
Поточні забезпечення	1842	2390	2688	3409	5922	4080	221,50
Доходи майбутніх періодів	45492	50461	50720	45336	40279	-5213	-11,46
Інші поточні зобов'язання	35	6754	15722	48045	25042	25007	71448,57
Всього	228196	236702	340753	306328	297838	69642	30,52

Отже зростання позикового капіталу переважно відбувалося за рахунок зростання поточної кредиторської заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями, поточних зобов'язань за розрахунками за одержаними авансами та інших зобов'язань.

Таблиця 2.4

Динаміка структури позикового капіталу
МКП «Чернівцітеплокомуненерго» у 2018 – 2022рр.

Показники	На кінець року, %.					Відхилення (+,-) 2022 до 2018 рр.
	2018	2019	2020	2021	2022	
Довгострокові кредити банків	0	0	7,88	0	0	0
Інші довгострокові зобов'язання	2,16	5,54	3,39	0	0	-2,16
Поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	0	0	4,33	4,41	16,86	16,86
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	74,86	66,63	60,86	60,52	50,17	-24,69
Поточні зобов'язання за розрахунками:						
з бюджетом	0,40	0,54	0,27	0,35	0,53	0,14
зі страхування	0,38	0,43	0,18	0,25	0,30	-0,08
з оплати праці	1,44	1,68	0,67	0,98	1,18	-0,26
за одержаними авансами	0	0	2,12	1,90	7,04	7,04
із внутрішніх розрахунків	0,01	0	0	0	0	-0,01
Поточні забезпечення	0,81	1,01	0,79	1,11	1,99	1,18
Доходи майбутніх періодів	19,94	21,32	14,88	14,80	13,52	-6,41
Інші поточні зобов'язання	0,02	2,85	4,61	15,68	8,41	8,39

Найбільша частка позикового капіталу МКП «Чернівцітеплокомуненерго» припадає на кредиторську заборгованість за товари, роботи, послуги, що у 2018 р. становила 74,86% і у 2022 р. зменшилася до 50,17%. У 2022 р. значно зросла частка поточних зобов'язань за довгостроковими кредитами до 16,86% та за одержаними авансами до 7,04%.

Впродовж всього періоду дослідження питома вага доходи майбутніх періоді займали певну частку. Зокрема у 2022 р. 13,52%. На інші поточні зобов'язання припадало 8,39% позикового капіталу міського комунального підприємства.

Ризики пов'язані із операційною діяльністю залежать від забезпечення підприємства основним та оборотним капіталом у необхідному розмірі для виконання його функцій та завдань.

Проаналізуємо склад вкладеного капіталу МКП «Чернівцітеплокомуненерго», табл 2.5

Таблиця 2.5

Склад вкладеного капіталу МКП «Чернівцітеплокомуненерго»
у 2018-2022 рр.

Активи	На кінець року, тис. грн.					Відхилення(+,-) 2022 до 2018 рр.	
	2018	2019	2020	2021	2022	тис. грн.	%
Необоротні активи	126625	129398	138178	306629	341388	214763	169,61
Оборотні активи	124711	114450	173265	240796	169344	44633	35,79
Капітал	251336	243848	311443	547425	510732	259396	103,21

Зростання активів МКП «Чернівцітеплокомуненерго» відбувається переважно за рахунок зростання необоротних активів. Їх величина за 5 років зросла на 214763 тис. грн., тобто на 169,61%. Значне зростання необоротних активів спостерігається у 2021-2022 рр. Величина оборотних активів зросла на 44633 тис. грн., тобто на 35,79%.

Прослідкувати структуру активів МКП «Чернівцітеплокомуненерго», можна за рис. 2.3

Питома вага необоротних активів у 2018 р. становила 50,38%, у 2019 р. спостерігалось її зменшення д 44,97%, але наступні роки вона зростала і у 2022 р. становила 66,84%.

Частка оборотних активів мала протилежну тенденції і у 2022 р. становила 33,16 %.

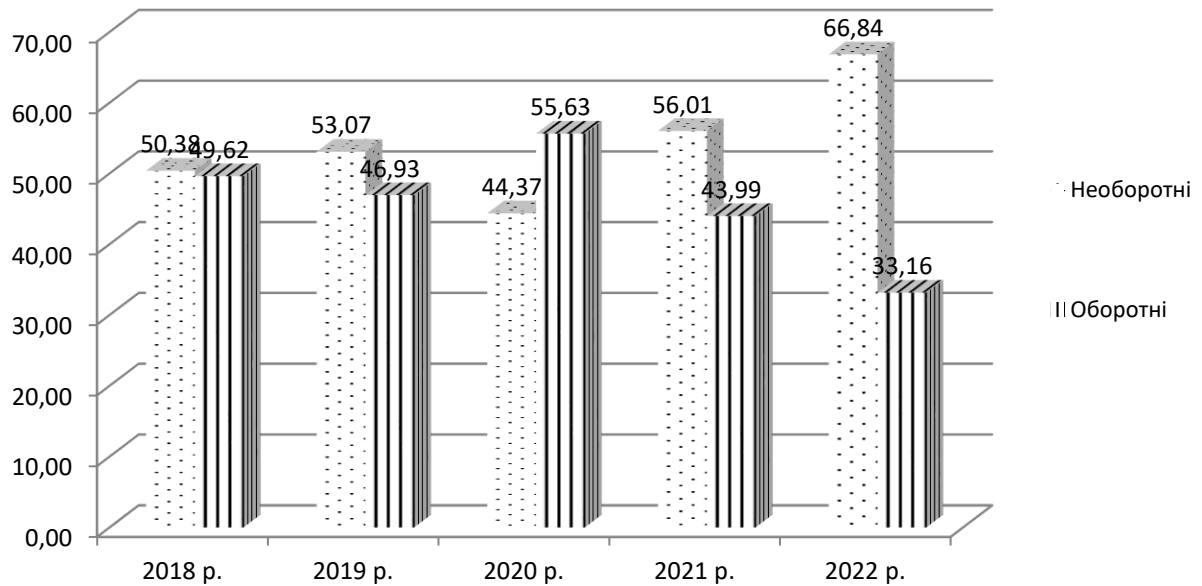

Рис. 2.3. Динаміка структури активів МКП «Чернівцітеплокомуненерго» у 2018-2022 рр., %

Більш детально проаналізуємо склад необоротних активів міського комунального підприємства, табл.2.6

Таблиця 2.6

Склад необоротних активів МКП «Чернівцітеплокомуненерго»
у 2018-2022 рр.

Показники	На кінець року, тис. грн.					Відхилення (+,-) 2022 до 2018 рр.	
	2018	2019	2020	2021	2022	тис. грн.	%
Нематеріальні активи	34963	34610	32983	11981	11868	-23095	-66,06
Незавершені капітальні інвестиції	11422	12300	27950	27967	49011	37589	329,09
Основні засоби	80240	82484	77243	266682	280509	200269	249,59
Довгострокова дебіторська заборгованість	0	4	2	1	0	0	0
Всього	126625	129398	138178	306629	341388	214763	169,61

Зростання необоротних активів відбувається переважно за рахунок зростання основних засобів, величина яких у 2022 р. зросла порівняно із 2018 р. на 200269 тис. грн., тобто на 249,59%. Їх величина значно зросла у 2021 р.

Також відбувається зростання величини незавершених капітальних інвестицій на 37589 тис. грн, а саме на 329,09%. Вартість нематеріальних активів навпаки, зменшилася на 66,06%.

Динаміка структури необоротних активів МКП «Чернівцітеплокомуненерго» у 2018-2022 рр. зображена на рис. 2.4.

Найбільшу частку у структурі необоротних активів займають основні засоби. Вона у 2018 р. становила 63,37%, у 2019 р. – 63,74%, у 2020 р. становила 55,9 %, у 2021 р. зросла на 86,97% і у 2022 р. становила 82,17%.

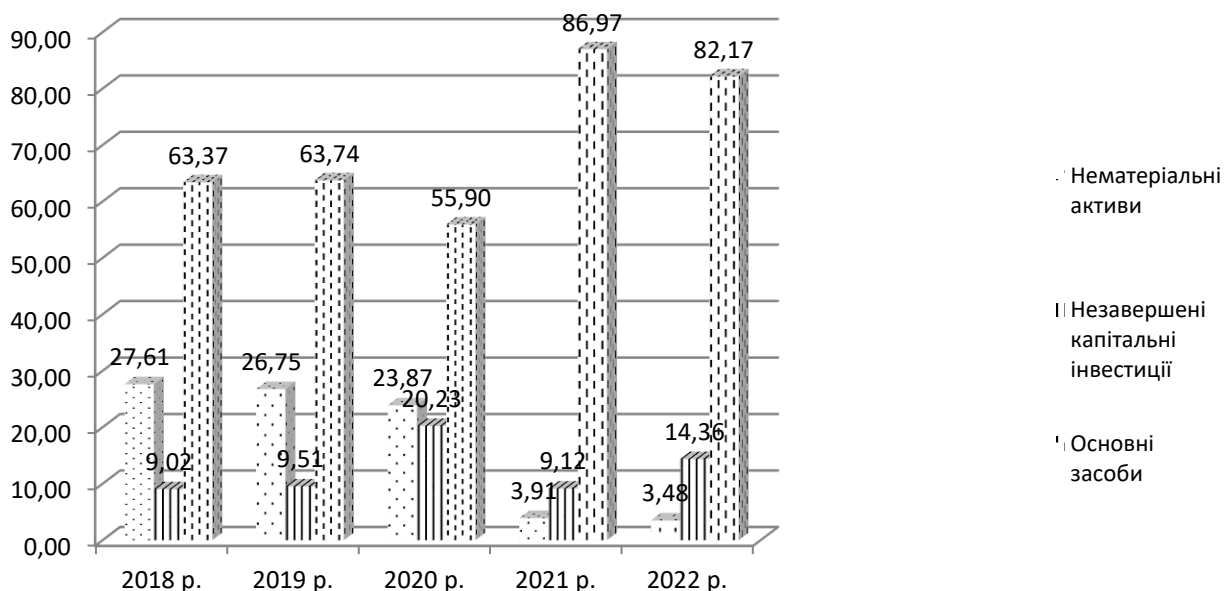

Рис. 2.4. Динаміка структури необоротних активів МКП «Чернівцітеплокомуненерго» у 2018-2022 рр., %.

Як бачимо на рис. 2.5 основні засоби зношені у 2018 р. на 49%. Найбільший знос спостерігався у 2020 р. – 56%. Завдяки їх оновленню зношеність зменшилася у 2021 р. до 43%, і у 2022 р. становила 45%.

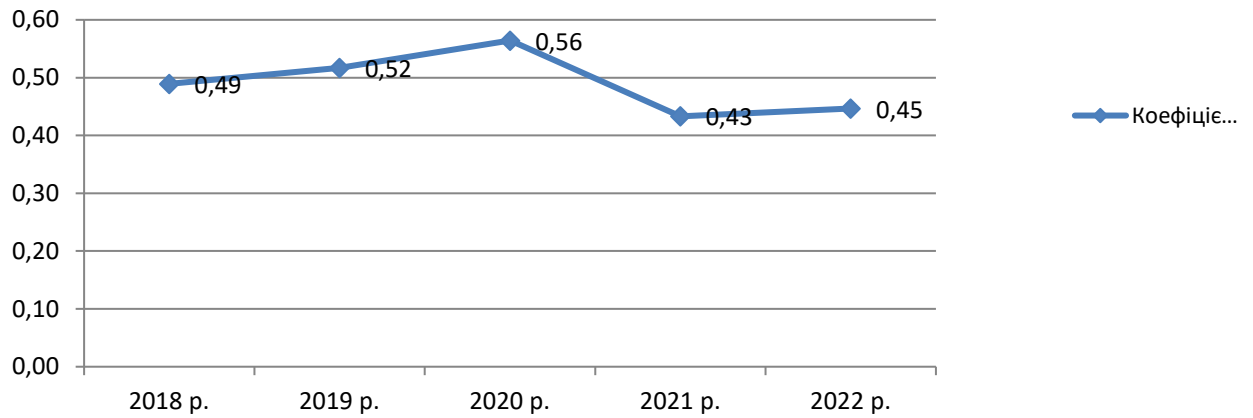

Рис. 2.5. Динаміка коефіцієнта зносу МКП «Чернівцітеплокомуненерго» у 2018-2022 рр.

Формування оборотного капіталу також впливає на рівень фінансових ризиків підприємства. Склад оборотного капіталу МКП «Чернівцітеплокомуненерго» у 2018-2022 рр. представлений у таблиці 2.7

Таблиця 2.7

Склад оборотних активів МКП «Чернівцітеплокомуненерго»
у 2018-2022 рр.

Показники	На кінець року, тис. грн.					Відхилення (+,-) 2022 до 2018 рр.	
	2018	2019	2020	2021	2022	тис. грн.	%
Виробничі запаси	9212	10665	8918	12887	23326	14114	153,21
Дебіторська заборгованість за продукцію	91096	86323	88251	91668	69630	-21466	-23,56
Дебіторська заборгованість за виданими авансами	106	77	37370	31781	9732	9626	9081,13
Дебіторська заборгованість з бюджетом	10433	4042	10308	10355	862	-9571	-91,74
Гроші та їх еквіваленти	6076	4157	2564	63223	31322	25246	415,50
Витрати майбутніх періодів	33	28	28	3631	44	11	33,33
Інші оборотні активи	7755	9158	25826	29244	34428	26673	343,95
Всього	124711	114450	173265	240796	169344	44633	35,79

Зростання оборотних активів МКП «Чернівцітеплокомуненерго» у 2018-2022 рр. зумовлене зростанням виробничих запасів на 14112 тис. грн., дебіторської заборгованості за виданими авансами на 9626 тис. грн., грошових коштів та їх еквівалентів на 25249 тис. грн, інших оборотних активів на 26673 тис. грн.

Значно зменшилася дебіторська заборгованість за надані послуги, на 23,56%, її величина становила на кінець 2022 р. 69630 тис. грн. Також у 2022 р. відбулося суттєве зменшення дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом, на 91,74%.

Структура оборотних активів представлена у таблиці 2.8. Можемо спостерігати, що найбільша питома вага належить дебіторській заборгованості за продукцію, товари, роботи і послуги. Але із 73,05% у 2018 р. її частка зменшилася до 41,12 % у 2022 р.

Таблиця 2.8

Структура оборотних активів МКП «Чернівцітеплокомуненерго»
у 2018-2022 рр., %

Показники	На кінець року, тис. грн.					Відхилення(+,-) 2022 до 2018 рр.
	2018	2019	2020	2021	2022	
Виробничі запаси	7,39	9,32	5,15	5,35	13,77	6,39
Дебіторська заборгованість за продукцію	73,05	75,42	50,93	38,07	41,12	-31,93
Дебіторська заборгованість за виданими авансами	0,08	0,07	21,57	13,20	5,75	5,66
Дебіторська заборгованість з бюджетом	8,37	3,53	5,95	4,30	0,51	-7,86
Гроші та їх еквіваленти	4,87	3,63	1,48	26,26	18,50	13,62
Витрати майбутніх періодів	0,03	0,02	0,02	1,51	0,03	0,00
Інші оборотні активи	6,22	8,00	14,91	12,14	20,33	14,11
Всього	7,39	9,32	5,15	5,35	13,77	6,39

Зменшення дебіторської заборгованості за продукцію є позитивною динамікою для зменшення фінансового ризику неплатоспроможності підприємства. Водночас зросла частка запасів, яка у 2018 р. дорівнювала 7,39%, а у 2022 р. -13,77%. У 2021-2022 р. збільшила частка грошових коштів, що становила 23,26% та 18,5% відповідно.

Отже, відповідно до оцінки формування капіталу підприємства рівень фінансових ризиків у 2021-2022 рр. зменшується завдяки поповненню власного капіталу та спрямування його на оновлення основних засобів та на більш ліквідні складові оборотних активів.

2.2. Аналіз фінансових ризиків з урахуванням фінансового стану комунального підприємства

У сучасних умовах господарювання та особливостей діяльності комунального підприємства, грошові надходження якого залежать від вчасної оплати за послуги споживачів, платоспроможність та ліквідність є одними з найважливіших показників фінансового стану.

Оцінку фінансового стану підприємства можна здійснити з погляду його короткострокової та довгострокової перспектив. Ліквідність і платоспроможність підприємства, тобто здатність своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за короткостроковими зобов'язаннями є критерієм оцінки фінансового стану підприємства у короткостроковий перспективі.

Найліквіднішим активом є грошові кошти, величина яких значно зросла у останні роки господарювання МКП «Чернівцітеплокомуненерго». Дебіторська заборгованість – це також ліквідний актив, так як передбачається, що дебітори оплатять рахунок у найближчому майбутньому. Менш ліквідним поточним активом є запаси. Необоротні активи є неліквідним активом. Отже, рівень ліквідності визначається тривалістю періоду, протягом

якого відбувається перетворення активів на гроші. Чим коротшим цей термін, тим вищою є ліквідність даного виду активів.

У підприємства є також короткострокові зобов'язання - це боргові зобов'язання, строк погашення яких не більше одного року. Якщо настає строк платежу, у підприємство має мати необхідний обсяг грошових коштів для погашення зобов'язань. Аналіз ліквідності полягає в порівнянні коштів з активу, згрупованих за рівнем їхньої ліквідності, із поточними зобов'язаннями та визначення відносних показників. Групування активів МКП «Чернівцітеплокомуненерго» за ступенем ліквідності представлено у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Групування активів МКП «Чернівцітеплокомуненерго»
за ступенем ліквідності

Активи	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Абсолютно-ліквідні	6076	4157	2564	63223	31322
Середньоліквідні	101635	90442	135929	133804	80224
Низьколіквідні	17000	19851	34772	45762	57798
Важколіквідні	126625	129398	138178	306629	341388

Розглянемо коефіцієнти ліквідності МКП «Чернівцітеплокомуненерго», значення яких представлено у наступній таблиці (див. табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Аналіз ліквідності МКП «Чернівцітеплокомуненерго» впродовж
2018–2022 рр.

Показники	Нормативне значення	На кінець року,					Відхилення (+,-) 2022 до 2018 рр.
		2018	2019	2020	2021	2022	
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2- 0,35	0,03	0,02	0,01	0,21	0,11	0,08
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1-1,5	0,48	0,42	0,46	0,64	0,37	-0,11
Коефіцієнт загального покриття	2-2,5	0,56	0,51	0,57	0,79	0,57	0,01

Аналізуючи показники, наведені в таблиці можна зробити наступні висновки. За значеннями коефіцієнтів ліквідності можна визначити рівень платоспроможності комунального підприємства. Коефіцієнт абсолютної ліквідності мав дуже низькі значення у 2018-2020 рр., а саме 0,03, 0,01, 0,01 відповідно. У 2021р. значення показника зростає до 0,21, що є в межах нормативного значення. У 2022 р. зменшення показника було до рівня 0,11.

Коефіцієнт швидкої ліквідності у 2018 р. дорівнював 0,48, майже такі ж значення спостерігалися у 2019 та 2020 рр., 0,42 та 0,46 відповідно. У 2021 р. значення даного показника зросло до 0,64. І у 2022 р. завдяки зменшенню дебіторської заборгованості зменшилося до 0,37.

Коефіцієнт загальної ліквідності має також значення нижче нормативних. Так у 2018 р. він дорівнював 0,56, у 2019 р. зменшився до 0,51, у 2020 р. спостерігалось невеличке зростання до 0,57. У 2021 р. як і попередніх показників спостерігалось значне зростання, а саме до рівня 0,79. У 2022 р. коефіцієнт загальної ліквідності (покриття) дорівнював 0,57.

Отже, підприємство в 2018-2022 роках має проблеми із ліквідністю та платоспроможністю, хоча ситуація трохи покращилася у 2021-2022 рр.

Наступним етапом аналізу фінансових показників, що визначають наявність фінансових ризиків є аналіз фінансової стійкості підприємства (див. табл. 2.11 та 2.12).

За даними таблиць можна зробити висновок, що у 2018 -2022 рр. МКП «Чернівцітеплокомуненерго» було в кризовому стані, тому що власний оборотний капітал та планові джерела не покривали запаси матеріальних оборотних активів. У підприємства немає власного оборотного капіталу, кредитними ресурсами воно користувалося лише у 2018-2020 рр. Їх обсяг не забезпечив формування запасів. Тобто, фінансування оборотних активів повною мірою відбувається за рахунок коштів, що необхідно спрямувати на погашення поточних зобов'язань МКП «Чернівцітеплокомуненерго».

Таблиця 2.11

Абсолютні показники фінансової стійкості МКП
«Чернівцітеплокомуненерго» у 2018 - 2022 рр.

№	Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+,-) 2022 до 2018 рр.
1	Оборотний капітал	124711	114450	173265	240796	169344	44633
2	Поточні зобов'язання	223270	223591	302312	306328	297838	74568
3	Власний оборотний капітал (р. 1 - р. 2)	-98559	-109141	-129047	-65532	-128494	-29935
4	Запаси	9212	10665	8918	12887	23326	14114
5	Надлишок (+) або нестача (-) власного оборотного капіталу (р. 3 - р. 4)	-107771	-119806	-137965	-78419	-151820	-44049
6	Власний оборотний капітал та довгострокові зобов'язання	-93633	-96030	-90633	-65532	-128494	-34861
7	Надлишок (+) або нестача (-) власного оборотного капіталу та довгострокових зобов'язань (р. 6- р. 7)	-102845	-106695	-99551	-78419	-151820	-48975
8	Власний оборотний капітал, довгострокові зобов'язання, короткострокові кредити	-93633	-96030	-90633	-65532	-128494	-34861
9	Надлишок (+) або нестача (-) власного оборотного капіталу, довгострокових зобов'язань, короткострокових кредитів (р. 8 - р. 9)	-102845	-106695	-99551	-78419	-151820	-48975
	Тип фінансової стійкості	Кризовий фінансовий стан	Кризовий фінансовий стан	Кризовий фінансовий стан	Кризовий фінансовий стан	Кризовий фінансовий стан	-

Проаналізуємо фінансову стійкість МКП «Чернівцітеплокомуненерго» на основі відносних показників фінансової стійкості, а саме коефіцієнтів фінансової стабільності, фінансової незалежності, фінансової залежності, фінансового ризику, мобільності.

Таблиця 2.12

Аналіз фінансової стійкості МКП «Чернівцітеплокомуненерго»
у 2018 - 2022 рр.

Найменування показників	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+,-) 2022 до 2018 рр.
Коефіцієнт фінансової стабільності	0,10	0,03	-0,09	0,47	0,49	0,39
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,09	0,03	-0,09	0,32	0,33	0,24
Коефіцієнт фінансової залежності	10,86	34,12	-10,63	3,14	3,04	-7,82
Коефіцієнт фінансового ризику	9,86	33,12	-11,63	2,14	2,04	-7,82
Величина власного оборотного капіталу, тис. грн.	-98559	-109141	-129047	-65532	-128494	-29935
Коефіцієнт мобільності	0,98	0,88	1,25	0,79	0,50	-0,48

Коефіцієнти фінансової стабільності та фінансової незалежності у 2018 - 2020 рр. мали дуже низькі значення. У 2021-2022 рр. підприємство збільшило власний капітал, тому значення показників зросло. У 2021 р. коефіцієнт фінансової стабільності становив 0,47 і у 2022 р. 0,49. Коефіцієнт фінансової незалежності в свою чергу дорівнював у 2021 р. – 0,32 і у 2022 р. – 0,33.

Значення коефіцієнтів фінансової залежності і фінансового ризику навпаки у 2018-2020 рр. мали високі значення, що говорить про високій рівень фінансових ризиків. У 2021-2022 рр. показники зменшилися, тобто рівень фінансової стійкості зріс.

Величина власного оборотного капіталу впродовж всього періоду дослідження має від'ємне значення, що говорить про критичний фінансовий стан.

Коефіцієнт мобільності відображає співвідношення оборотних та необоротних активів підприємства. Його значення МКП «Чернівцітеплокомуненерго» показує співвідношення оборотних та необоротних активів, та сигналізує про те, яку частку власного капіталу необхідно підприємству для забезпечення фінансової стійкості необхідно мати значну.

Наступним аналізом є аналіз ділової активності підприємства, табл. 2.13.

Таблиця 2.13

Аналіз ділової активності МКП «Чернівцітеплокомуненерго»
у 2018-2022 рр.

Найменування показників	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+,-) 2022 до 2018 рр.
Коефіцієнт оборотності капіталу	1,33	1,02	0,85	0,80	0,62	-0,71
Тривалість обороту капіталу, дні	274,62	358,86	431,67	454,70	586,18	311,56
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	2,75	2,11	1,63	1,67	1,61	-1,15
Тривалість обороту оборотних активів, дні	132,60	173,32	223,66	219,21	227,20	94,61
Коефіцієнт оборотності запасів	36,17	25,34	23,98	31,62	18,19	-17,98
Тривалість обороту запасів, дні	10,09	14,40	15,22	11,54	20,06	9,97
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	3,66	2,62	2,07	2,56	3,08	-0,58
Тривалість обороту дебіторської заборгованості, дні	99,81	139,20	175,98	142,80	118,56	18,76
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	2,11	1,48	1,18	1,56	1,51	-0,60
Тривалість обороту кредиторської заборгованості, дні	173,29	246,31	308,75	234,38	241,60	68,32

Отже, згідно проведених розрахунків, можна прослідкувати низькій рівень ділової активності МКП «Чернівцітеплокомуненерго» протягом 2018-2022 років. Так, коефіцієнт оборотності капіталу поступово зменшився з 1,33 до 0,62 оборотів. У 2022 р. тривалість одного обороту капіталу становила 586,18 дні. Коефіцієнт оборотності оборотних активів у 2018 р. становив 2,75 обороти, у 2022 р. 1,61 обороти. Як наслідок тривалість одного обороту оборотного капіталу збільшилася до 227,2 дня. При цьому тривалість обороту запасів у 2022 р. становила 20,6 дні, тривалість обороту дебіторської заборгованості 118,56 дні, тривалість обороту кредиторської заборгованості 241,60 дні. Для підприємства, яке отримує негативний фінансових результат, сповільнення оборотності капіталу зменшує отримані збитки впродовж періоду.

Проведемо аналіз фінансових результатів діяльності підприємства в табл. 2.14.

Таблиця 2.14

Фінансові результати діяльності МКП «Чернівцітеплокомуненерго»
за 2018-2022 років, тис. грн.

Активи	На кінець року, тис. грн.					Відхилення(+,-) 2022 до 2018 рр.	
	2018	2019	2020	2021	2022	тис. грн.	%
Чистий дохід від реалізації продукції	307626	251830	234762	344719	329442	21816	7,09
Собівартість реалізованої продукції	359125	321845	322597	504516	500149	141024	39,27
Валовий збиток	51499	70015	87835	159797	170707	119208	231,48
Інші операційні доходи	2908	2655	21625	179404	124865	121957	4193,84
Збиток від операційної діяльності	64000	83323	88346	12244	125092	61092	95,46
Збиток до оподаткування	61735	70502	3763	9513	79629	17894	28,99
Чистий збиток	61735	70502	3763	6543	71373	9638	15,61

Чистий дохід від реалізації продукції за досліджуваний період зріс на 7,09% або на 21816 тис. грн., собівартість реалізованої продукції збільшилась на 39,27% або на 141024 тис. грн. Отже, збільшення собівартості більш швидкими темпами зумовило формування валового збитку у МКП «Чернівцітеплокомуненерго». Не зважаючи на збільшення інших операційних доходів на 121957 тис. грн., підприємство отримало збиток від операційної діяльності та чистий збиток. При чому у 2022 р. негативні фінансові результати зросли.

Отже, у МКП «Чернівцітеплокомуненерго» є проблеми з платоспроможністю, підприємство знаходиться у кризовому фінансовому стані, швидкість обороту капіталу є повільною, собівартість продукції зростає швидшими темпами ніж дохід. Це позначається і на показниках фінансової результативності, які мають негативні значення. Отже присутній значний рівень фінансових ризиків пов'язаний з операційною та фінансовою діяльністю підприємства.

2.3. Вплив дебіторської та кредиторської заборгованості на фінансові ризики МКП «Чернівцітеплокомуненерго»

Наявність дебіторської заборгованості характеризує стан розрахункової дисципліни і суттєво впливає на платоспроможність, стійкість фінансового стану підприємства та рівень фінансових ризиків.

Недотримання договірної та фінансової дисципліни, непередбачені кризові ситуації є чинниками зростання дебіторської заборгованості та до нестабільності фінансового стану підприємства. У цьому зв'язку доцільним є аналіз розмірів і динаміки дебіторської заборгованості, причини її виникнення або зростання.

Для проведення аналізу використаєм дані форми № 1 «Баланс».

Аналіз дебіторської заборгованості МКП «Чернівцітеплокомуненерго» проводиться на основі загальної оцінки динаміки її обсягу в цілому і в розрізі видів (табл. 2.15, рис. 2.1).

Таблиця 2.15

Склад і структура дебіторської заборгованості МКП
«Чернівцітеплокомуненерго» за 2018–2022 рр. тис. грн.

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+,-) 2022 до 2018 рр.	
						тис. грн.	%
Дебіторська заборгованість, в тому числі:	101635	90442	135929	133804	80224	-21411	-21,07
за продукцію	91096	86323	88251	91668	69630	-21466	-23,56
за виданими авансами	106	77	37370	31781	9732	9626	9081,13
з бюджетом	10433	4042	10308	10355	862	-9571	-91,74

Як відображено у табл. 2.15 дебіторська заборгованість МКП «Чернівцітеплокомуненерго» в цілому у 2022 р. порівняно із 2018 р. зменшилася на 21411 тис. грн., 21,07%. Найбільша частка припадає на поточну дебіторську заборгованість за продукцію, так у 2018 р. вона становила 89,63%, у 2019 р. – 95,45%, у 2020 р. – 64,92%, у 2021 р. – 68,51%, у 2022 р. – 86,79%.

При цьому її обсяг зменшився на 21466 тис. грн., на 21,07%. Дебіторська заборгованість за виданими авансами зросла у 2022 році порівняно із 2018 р. на 9626 тис. грн. і складає у 2022 р. – 12,13%. Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом зменшилася на 9571 тис. грн. і складає у 2022 р. 1,07% загального обсягу дебіторської заборгованості. Отже з таблиці зрозуміло, що основне зменшення дебіторської заборгованості відбулося щодо дебіторської заборгованості за продукцію.

Динаміка структури дебіторської заборгованості МКП «Чернівцітеплокомуненерго» зображено графічно на рис. 2.1.

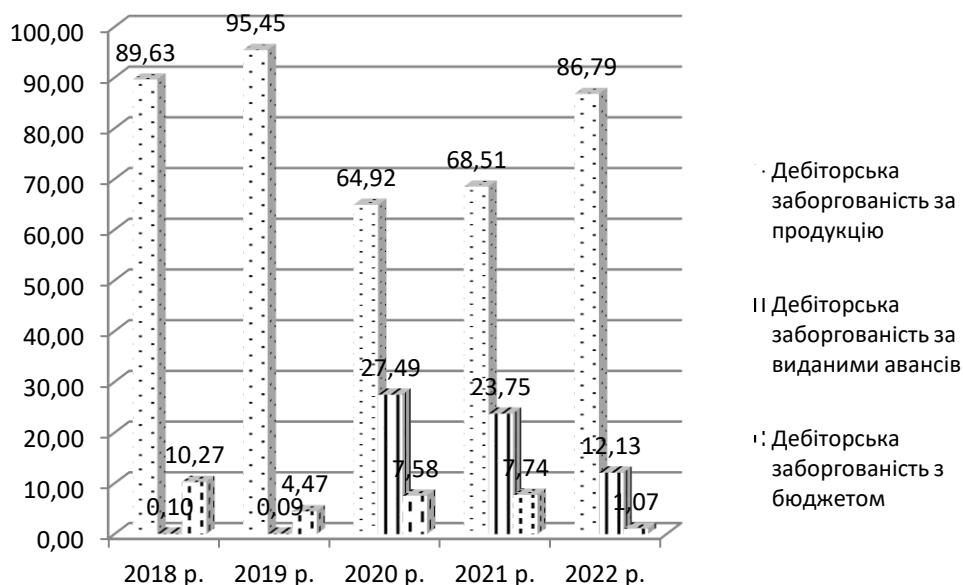

Рис. 2.6. Динаміка структури дебіторської заборгованості МКП «Чернівцітеплокомуненерго» за 2018–2022 рр.

Комунальне підприємство надає послуги з теплопостачання споживачам міста Чернівці, які несвоєчасно і не в повному обсязі оплачують рахунки. Для забезпечення вчасної оплати за дебіторською заборгованістю, доцільно моніторити та інформувати споживачів щодо заборгованості та вести претензійну роботу щодо її стягнення. Таким чином можна оцінити якісні параметри дебіторської заборгованості.

Через невчасне отримання коштів за реалізовану продукцію комунальне підприємства, в свою чергу, не зможе вчасно оплатити поточні зобов'язання. Проаналізуємо кредиторську заборгованість МКП «Чернівцітеплокомуненерго», тому що вона займає значну питому вагу в структурі позикового капіталу, табл.2.16.

Поточна кредиторська заборгованість МКП «Чернівцітеплокомуненерго» впродовж досліджуваного періоду постійно зростає. Так, у 2018 р. вона дорівнювала 175901 тис. грн., у 2019 р. – 163986 тис. грн., у 2020 р. – 233182 тис. грн., у 2021 р. – 209338 тис. грн., і к 2022 р. 226595 тис. грн. У 2022 р. порівняно із 2018 р. зростання кредиторської заборгованості відбулося в основному внаслідок зростання поточної кредиторської заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями (на 50202

тис. грн.) та поточних зобов'язань за одержаними авансами (на 20978 тис. грн.). Крім того зросла заборгованість за розрахунками з бюджетом (на 681 тис. грн.), та зросла заборгованість з оплати праці на 233 тис. грн., зі страхування на 23 тис. грн.

Таблиця 2.16

Аналіз кредиторської заборгованості МКП «Чернівцітеплокомуненерго»
за 2018-2022 рр.

Показники	На кінець року, тис. грн.					Відхилення(+,-) 2022 до 2018 рр.	
	2018	2019	2020	2021	2022	тис. грн.	%
Поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	0	0	14769	13496	50202	50202	100
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	170831	157707	207370	185389	149421	-21410	-12,53
Поточні зобов'язання за розрахунками:							
з бюджетом	904	1288	918	1082	1585	681	75,33
зі страхування	871	1026	619	758	894	23	2,64
з оплати праці	3282	3965	2293	2997	3515	233	7,10
за одержаними авансами	0	0	7213	5816	20978	20978	100
із внутрішніх розрахунків	13				0	-13	-100,00
Всього	175901	163986	233182	209538	226595	50694	28,82

Отже, у 2022 р. порівняно із 2018 р. поточна кредиторська заборгованість зросла на 50694 тис. грн. тис. грн.

За цей період значно зменшилася кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, в саме на 21410 тис. грн. (12,53%). Динаміка структури кредиторської заборгованості МКП «Чернівцітеплокомуненерго» зображено графічно на рис. 2.2.

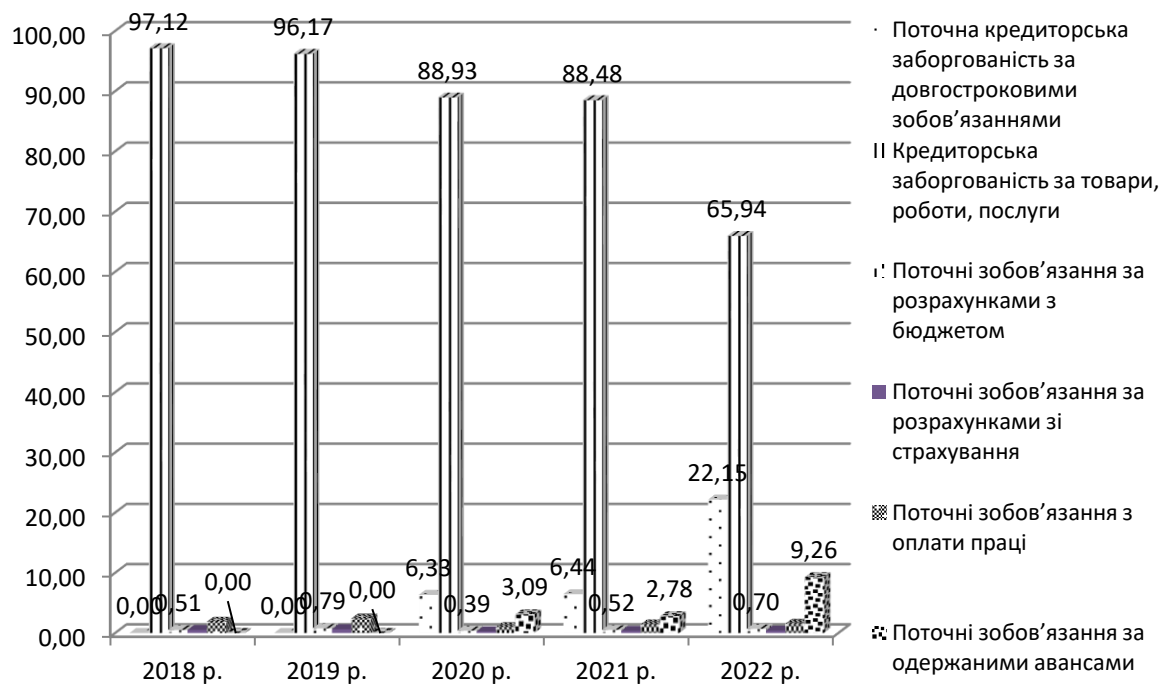

Рис. 2.7. Динаміка структури дебіторської заборгованості МКП «Чернівцітеплокомуненерго» за 2018–2022 рр.

Найбільшу частку в структурі кредиторської заборгованості МКП «Чернівцітеплокомуненерго» займає кредиторська заборгованість за товари, роботи і послуги, так у 2018 р. вона займала 97,12%, у 2019 р. – 96,17%, у 2020 р. – 88,93%, у 2021 р. – 88,48%, у 2022 р. – 65,94%. Друга по величині питома вага у 2022 р. припадає на поточну кредиторську заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями – 22,15%. У 2022 р. поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами також зросла до 9,26%.

Тобто, підприємства отримує аванси від споживачів, чим знижує фінансові ризики, щодо невчасної оплати.

Частка поточної кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги є переважаючою та впливає на рівень фінансового ризику МКП «Чернівцітеплокомуненерго».

Так як кредиторська заборгованість є джерелом покриття дебіторської, для більш якісної характеристики необхідно провести порівняльний аналіз, табл 2.17.

Таблиця 2.17

Порівняльний аналіз дебіторської і кредиторської МКП
«Чернівцітеплокомуненерго» за 2018-2022 рр.

Показники	На кінець 2018 року	На кінець 2019 року	На кінець 2020 року	На кінець 2021 року	На кінець 2022 року	Зміна 2018-2022 рр.
Дебіторська заборгованість	101635	90442	135929	133804	80224	-21411
Поточна кредиторська заборгованість	175901	163986	233182	209538	226595	50694
Перевищення кредиторської заборгованості	74266	73544	97253	75734	146371	72105

Як можна спостерігати у таблиці 2.17, поточна кредиторська заборгованість значно перевищує дебіторську. Тобто при формуванні дебіторської заборгованості власні кошти не вилучаються з обороту МКП «Чернівцітеплокомуненерго», частково через їх відсутність. Для нейтралізації негативного впливу на операційну діяльність ризиків неплатоспроможності підприємства, його статутний капітал поповнюється за рахунок коштів міського бюджету.

Висновки до 2 розділу

Ризики, пов'язані з формуванням капіталу, складають досить значну частину сукупного портфеля фінансових ризиків підприємства. Їх рівень зростає з розширенням обсягу господарської діяльності підприємства.

Здійснюючи господарську діяльність, підприємство завжди використовує як власний капітал так і позиковий. Залучення значної частки позикових коштів викликає ризик неплатоспроможності або ризик незбалансованої ліквідності форм залучення та авансування капіталу

підприємства. Збереження власного капіталу є одним з основних показників якості фінансового управління підприємством та уникнення фінансових ризиків.

У складі джерел капіталу МКП «Чернівцітеплокомуненерго» у 2018-2020 рр. переважаючу частку має позиковий капітал. Відповідно, за рахунок його постійного збільшення, капітал підприємства зростає. На кінець 2018 року власний капітал МКП «Чернівцітеплокомуненерго» становив 9,21 % всього капіталу підприємства, на кінець 2019 року його частка зменшилася до 2,93%, на кінець 2020 р. взагалі власний капітал мав від'ємне значення. У 2021-2022 рр. власний капітал було поповнено і його питома вага зросла до 31,9% і 32,92% відповідно.

Сума власного капіталу МКП «Чернівцітеплокомуненерго» у 2021-2022 рр. зростала за рахунок таких складових, як зареєстрований капітал, внески до незареєстрованого статутного капіталу, капітал у дооцінках. Додатковий капітал МКП «Чернівцітеплокомуненерго» зменшився на 23057 тис. грн. (60,19%). У 2021-2022 р. у підприємства є значний обсяг капіталу у дооцінках. Величина резервного капіталу не змінилася. Підприємство щороку отримує значний обсяг збитків, обсяг непокритого збитку щороку зростає.

МКП «Чернівцітеплокомуненерго» у 2018-2022 рр. використовувало довгострокове кредитування. Зростання позикового капіталу переважно відбувалося за рахунок зростання поточної кредиторської заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями, поточних зобов'язань за розрахунками за одержаними авансами та інших зобов'язань. Найбільша частка позикового капіталу МКП «Чернівцітеплокомуненерго» припадає на кредиторську заборгованість за товари, роботи, послуги.

Ризики пов'язані із операційною діяльністю залежать від забезпечення підприємства основним та оборотним капіталом у необхідному розмірі для виконання його функцій та завдань.

Зростання активів МКП «Чернівцітеплокомуненерго» відбувається переважно за рахунок зростання необоротних активів. Їх величина за 5 років

зросла на 214763 тис. грн., тобто на 169,61%. Значне зростання необоротних активів спостерігається у 2021-2022 рр.

У сучасних умовах господарювання та особливостей діяльності комунального підприємства, грошові надходження якого залежать від вчасної оплати за послуги споживачів, платоспроможність та ліквідність є одними з найважливіших показників фінансового стану. Розраховані коефіцієнти ліквідності підтвердили, що підприємство в 2018-2022 роках має проблеми із ліквідністю та платоспроможністю, хоча ситуація трохи покращилася у 2021-2022 рр.

Наступним етапом аналізу фінансових показників, що визначають наявність фінансових ризиків є аналіз фінансової стійкості підприємства. У 2018 -2022 рр. МКП «Чернівцітеплокомуненерго» було в кризовому стані, тому що власний оборотний капітал та планові джерела не покривали запаси матеріальних оборотних активів. Це підтвердили і значення відносних показників фінансової стійкості.

Наступним аналізом є аналіз ділової активності підприємства. Згідно проведених розрахунків, можна прослідкувати низькій рівень ділової активності МКП «Чернівцітеплокомуненерго».

Також проведено аналіз фінансових результатів МКП «Чернівцітеплокомуненерго» . Чистий дохід від реалізації продукції за досліджуваній період зріс на 7,09% або на 21816 тис. грн., собівартість реалізованої продукції збільшилась на 39,27% або на 141024 тис. грн. Підприємство щорічно отримує збитки.

У МКП «Чернівцітеплокомуненерго» є проблеми з платоспроможності, підприємство знаходиться у кризовому фінансовому стані, швидкість обороту капіталу є повільною, собівартість продукції зростає швидшими темпами ніж дохід. Це позначається і на показниках фінансової результативності, які мають негативні значення. Поточна кредиторська заборгованість значно перевищує дебіторську. Отже, присутній значний рівень фінансових ризиків пов'язаний з операційною та фінансовою діяльністю підприємства.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ МКП «ЧЕРНІВЦТЕПЛОКОМУНЕНЕРГО»

3.1. Організація і планування заходів щодо протидії фінансовим ризикам підприємства

Динамічні зміни у фінансових відносинах та проблеми функціонування комунального підприємства призводять до виникнення невизначеності та певних загроз в їх фінансово-господарській діяльності, що суттєво актуалізує проблему протидії фінансовим ризикам. Протидія фінансовим ризикам є стратегічним напрямом вирішення проблеми фінансової безпеки, та передбачає розробку механізму управління фінансовими ризиками. Концептуальний підхід до організації і планування заходів щодо протидії фінансовим ризикам підприємства представлений на рис. 3.1.

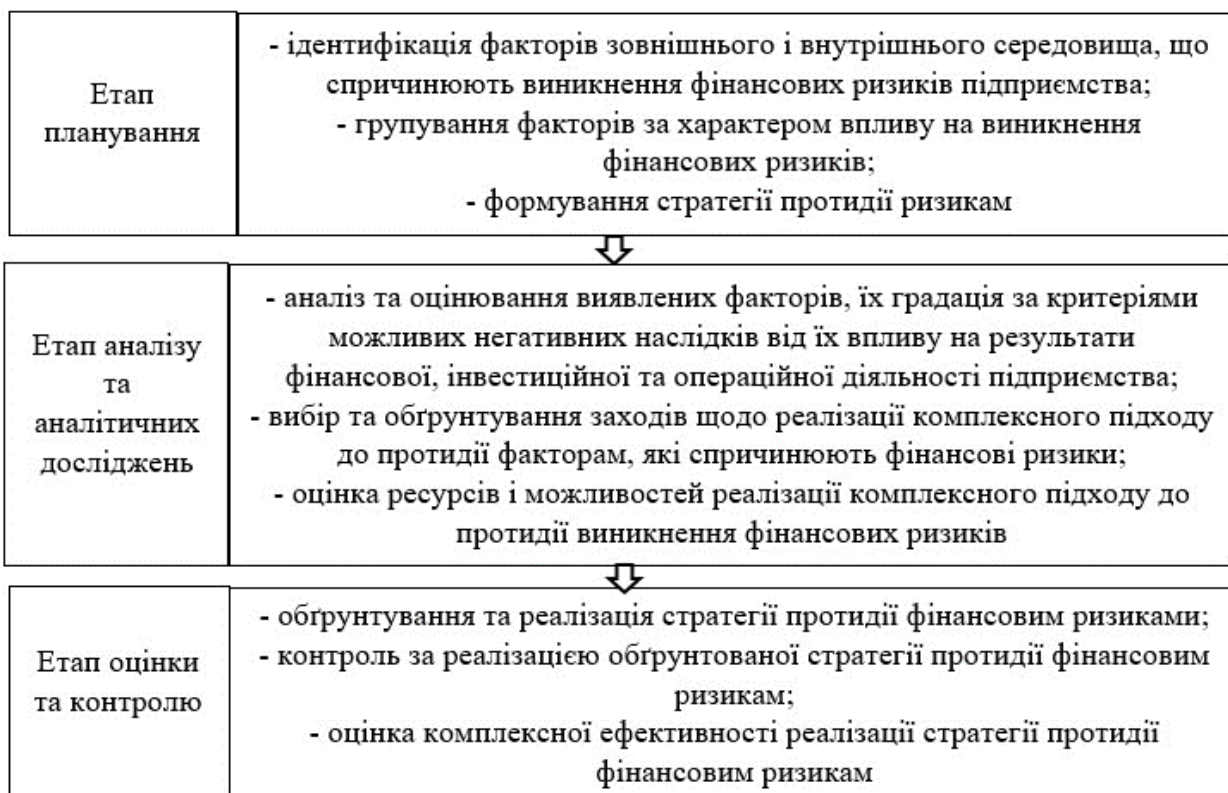

Рис. 3.1. Комплексний підхід до організації та планування заходів щодо протидії фінансовим ризикам підприємства.

З табл. 3.1 видно, що концептуальний підхід до організації та планування заходів щодо протидії фінансовим ризикам передбачає розробку комплексного поетапного механізму управління фінансовим ризикам промислових підприємств. Комплексний-поетапний механізм управління фінансовими ризиками передбачає сукупність методів, важелів та інструментів, узгоджена взаємодія яких забезпечує поетапну реалізацію комплексного підходу до цілеспрямованого впливу на всі фактори зовнішнього і внутрішнього середовища, що спричиняють фінансові ризики, з метою їх ліквідації або мінімізації негативного впливу на функціонування та розвиток підприємства.

Таблиця 3.1.

Складові комплексно-поетапного механізму управління фінансовими ризиками підприємства

Складові механізму	Зміст складових
функції	управління; організація; регулювання; планування; прогнозування; мотивація; стимулювання; контроль
методи	адміністративні; фінансово-економічні; організаційно-правові
важелі	матеріальні стимули; планові показники; заохочення; пільги
потоки	матеріальні; фінансові; інформаційні; комунікативні; кадрові
інтереси	підприємства; інвесторів; новаторів; постачальників; споживачів; працівників
принципи	комплексності; поетапності; цільової орієнтації; послідовності; варіантності; систематичності; безперервності; адаптивності; ефективності
інструменти	нормативне регулювання; мотиваційні заходи; стандарти якості та технологій

Окреслений механізм як система, крім зазначених методів важелів, інструментів і т. ін., які виступають як підсистеми, має використовувати також підсистеми забезпечення (правове, інформаційне, нормативне та ін.). Комплексно-поетапний механізм управління фінансовими ризиками, крім

виконання певних загальних і специфічних функцій, врахування інтересів стейкхолдерів, повинен охоплювати управлінські впливи та важелі, принципи, методи та інструменти, потоки фінансових, матеріальних, інформаційних та інших видів ресурсів, які виступають складовими механізми (табл. 3.1).

При застосуванні означеного механізму в практиці МКП «Чернівцітеплокомуненерго» доцільно враховувати фактори, які впливають на процес його функціонування та певні обмеження, що визначають досягнення цілей, а також цільових результатів об'єкта управління, тобто підприємства, за яких механізм виконав свою функцію управління. Окреслені складові завжди мають місце в структурі комплексно-поетапного механізму управління фінансовими ризиками підприємства, зумовлюють взаємозв'язки ризикоформуєчих факторів.

Забезпечення виконання зазначеним механізмом властивих йому функцій у процесі досягнення стратегічних і тактичних цілей функціонування МКП «Чернівцітеплокомуненерго» можливо за допомогою відповідних методів, які, у свою чергу, реалізуються через відповідні інструменти. Створення дієвого комплексно-поетапного механізму управління фінансовими ризиками підприємства забезпечить вирішення проблеми мінімізації ризиків, що супроводжують його функціонування, зокрема, завдяки удосконаленню підсистем зазначеного механізму, а саме, функцій, методів, принципів та інструментів.

Результативність зазначеного механізму визначається передусім ефективністю засобів впливу на фактори, які створюють умови ризикового функціонування комунального підприємства. За таких умов зазначений механізм виступає організаційно-економічною формою управління ризиками, що забезпечує застосування сучасних, інноваційних та ефективних методів впливу на фактори, які спонукають до виникнення фінансових ризиків у ході операційної, інвестиційної і фінансової діяльності, забезпечує планування та організацію процесів виробничо-фінансової діяльності і має на меті мінімізацію ризиків.

Загалом зазначений механізм має гуртуватися на визначених принципах, сучасних управлінських технологіях, формах, методах, важелях та інструментах, впровадження яких дозволяє підприємству мінімізувати ризики своєї діяльності, збільшити економічний та соціальний ефект для подальшого сталого розвитку. Концептуальний підхід до розробки комплексно-поетапного механізму управління фінансовими ризиками комунального підприємств ґрунтується на визначенні стратегічного напрямку управління, який зумовлює формулювання глобальної мети та постановку пріоритетних завдань (рис. 3.2).

Стратегічний напрям управління ризиками орієнтований на суттєве зниження або усунення фінансових ризиків функціонування комунального підприємства на всіх рівнях їх виникнення. Вибір стратегії протидії фінансовим ризикам здійснюється за допомогою відповідної матриці (рис. 3.2) і визначається рівнем потенціалу протидії фінансовим ризикам і бажаним рівнем фінансової безпеки підприємства.

Прогнозований рівень фінансової безпеки підприємства	високий	Стратегія високої інтенсивності	Стратегія раціональності	Стратегія активної протидії фінансовим ризикам
	середній	Стратегія раціональності	Стратегія помірної протидії фінансовим ризикам	Стратегія поміркованості
	низький	Стратегія пасивної протидії фінансовим ризикам	Стратегія поміркованості	Стратегія невикористаних можливостей
		низький	середній	високий
рівень потенціалу підприємства протидії можливим фінансовим ризикам				

Рис 3.2. Матриця альтернативних варіантів вибору стратегії протидії фінансовим ризикам.

Реалізація вибраної стратегії протидії фінансовим ризикам здійснюється поетапно. На першому етапі оцінюється наявний потенціал протидії фінансовим ризикам, характеристика якого наведена на рис.3.3.

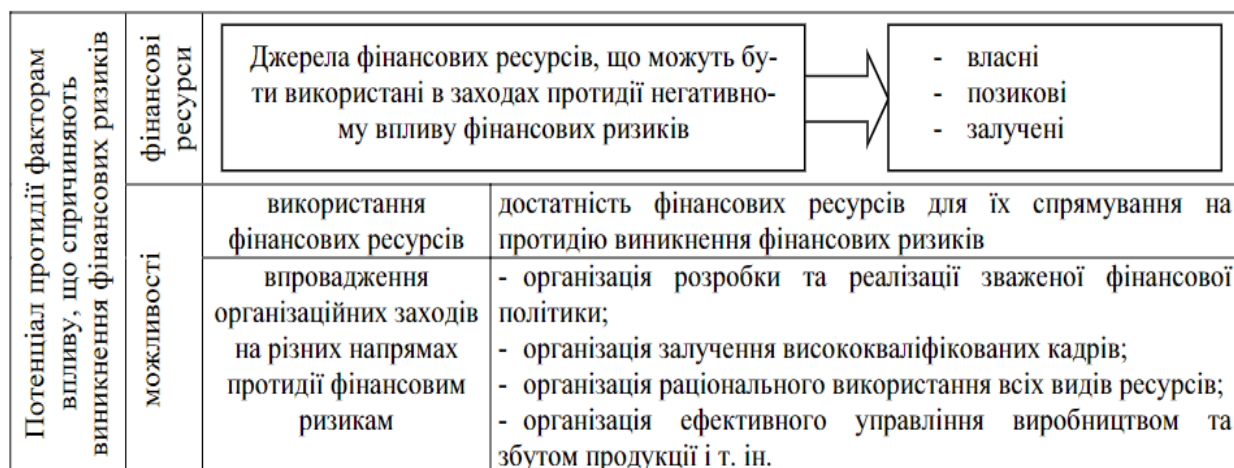

Рис. 3.3. Характеристика потенціалу протидії фінансовим ризикам підприємства.

На другому етапі досліджують фактори, що визначають схильність підприємства до виникнення фінансових ризиків з метою визначення рівня фінансової безпеки, якого можна досягнути, використовуючи наявний потенціал. До таких факторів, можна віднести: профіль роботи (галузь діяльності, виробнича програма та масштаби виробництва), фінансово-економічний стан підприємства (фінансова стійкість, ліквідність і платоспроможність, ділова активність, рентабельність капіталу і продукції тощо) та інноваційність підприємства (інноваційний капітал, рівень запровадження інновацій у виробництво тощо).

Крім того, аналізу підлягають загрози й невизначеності, пов'язані з прийняттям управлінських рішень за такими напрямками, як диверсифікація виробництва, реструктуризація підприємства, реалізація інноваційних зрушень стосовно виробничої програми, ринків збуту тощо.

Зазначимо, що інноваційне спрямування діяльності підприємства пов'язано з максимальним ризиком і вимагає вибору стратегії адаптивної протидії ризикам.

За умов відсутності радикальних інноваційних змін достатньо дотримуватись стратегії помірної протидії ризикам.

Стратегія високої ефективності, що забезпечує високий рівень фінансової безпеки за низького рівня потенціалу протидії, характерна для

конкурентоспроможних підприємств, які дотримуються зваженої фінансової політики і мають висококваліфікований персонал для прийняття відповідальних фінансових рішень.

На третьому етапі визначають бажаний рівень фінансової безпеки підприємства, який можна досягнути, мобілізувавши додаткові ресурси й можливості потенціалу протидії фінансовим ризикам.

Забезпечення ефективної реалізації стратегії протидії фінансовим ризикам потребує дослідження факторів впливу, що спричиняють їх виникнення та визначення рівнем потенціалу (ресурсів і можливостей), які необхідно задіяти для досягнення бажаного рівня фінансової безпеки комунального підприємства, що визначається мінімізацією ризиків, які супроводжують його діяльність. Глобальна мета спрямовує залучення всіх засобів і методів на забезпечення безпеки підприємства, що функціонують в умовах жорсткої конкуренції і протидії загрозам зовнішнього і внутрішнього середовища.

Пріоритетні завдання стосуються виявлення та ідентифікації фінансових ризиків функціонування підприємства на всіх можливих рівнях виникнення, проведення їх якісного і кількісного аналізу та розробки системи заходів щодо їх мінімізації або усунення.

Процес управління фінансовими ризиками можна розглядати як поетапний. На першому етапі здійснюється виявлення факторів, які спричиняють виникнення фінансових ризиків підприємства. Другий етап стосується ідентифікації факторів, що спричиняють виникнення фінансових ризиків, аналізу безпосередньо джерел виникнення фінансових ризиків та визначення схильності до ризику, тобто ризик-апетиту.

На третьому етапі здійснюється розробка заходів щодо протидії фінансовим ризикам за трьома основними напрямками: уникнення ризиків, мінімізація ризиків і утримання ризиків з реалізацією заходів щодо уникнення тяжких негативних наслідків їхнього впливу на фінансово-господарську діяльність підприємства. Із зазначених напрямів найбільш поширеними є

мінімізація та утримання фінансових ризиків із розробкою заходів щодо зменшення їхніх негативних наслідків.

Уникнення ризику, що пов'язано із відмовою або радикальними рішеннями щодо усунення загроз їх виникнення може суттєво загальмувати інноваційні прагнення і знизити інноваційні можливості підприємства в подальшому розвитку та спричинити втрату доходу / капіталу в ході реалізації стратегічних і тактичних планів і програм.

Кінцевим завданням протидії фінансовим ризикам є усунення або мінімізація ризиків з метою формування фінансової безпеки для забезпечення сталого розвитку підприємства.

Система управління фінансовими ризиками комунального підприємства охоплює сукупність послідовних рішень, які реалізують процес управління, починаючи з формулювання стратегічного напрямку, визначення глобальної мети вибору стратегії протидії фінансовим ризикам, реалізації управлінських функцій стосовно аналізу макро- і мікросередовища, виявлення факторів впливу в різних сферах господарської діяльності підприємства. Зазначена система управління охоплює керуючу й керовану підсистеми та комунікації між ними, а також складові процесу управління фінансовими ризиками з управлінським впливом і зворотним зв'язком, забезпечуючи тісний взаємозв'язок із комплексно-поетапним механізмом управління фінансовими ризиками підприємства.

Керуюча підсистема представлена суб'єктом управління – адміністративно-управлінським апаратом підприємства, тобто певними особами, які мають повноваження приймати управлінські рішення і які мають відповідну кваліфікацію і компетенції стосовно специфіки функціонування комунального підприємства. Керуюча підсистема реалізує процес управління фінансовими ризиками і здійснює вплив на керовану підсистему.

Керованою підсистемою (об'єктом управління) є фінансові ризики підприємств. З огляду на природу виникнення фінансових ризиків, зумовлених факторами, що їх спричиняють, і які мають місце у різних сферах

діяльності підприємства, протидія їх негативному впливу можлива за наявності таких складових, як потенціал протидії та прийняття зважених управлінських рішень щодо протидії фінансовим ризикам. Вказані складові керованої підсистеми реалізують процес усунення або мінімізації фінансових ризиків шляхом впливу на фактори, що спричиняють ризики, і тим самим сприяють формуванню фінансової безпеки промислових підприємств.

Система управління фінансовими ризиками підприємства спрямована на отримання економічного ефекту, який може бути виявлений як:

- мінімізація впливу або усунення факторів, що спричиняють фінансові ризики;

- зниження відхилень фактичних значень ключових фінансових показників від планових;

- зниження питомої ваги нереалізованих фінансових можливостей у загальній структурі фінансового потенціалу;

- підвищення фінансової безпеки підприємства;

- підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства;

- забезпечення сталого розвитку промислових підприємств.

Однією з причин низької результативності протидії фінансовим ризикам комунальних підприємств є відсутність дієвого механізму управління фінансовими ризиками. Наведений концептуальний підхід до організації і планування заходів протидії фінансовим ризикам, методичний підхід до розробки механізму управління фінансовими ризиками, матриця альтернативних варіантів вибору стратегії протидії фінансовим ризикам, напрями та методи управління фінансовими ризиками та система управління фінансовими ризиками дозволяють розробити комплексно-поетапний механізм управління фінансовими ризиками підприємства.

Особливостями комплексно-поетапного механізму управління фінансовими ризиками підприємства є:

-реалізація комплексного підходу до протидії фінансовим ризикам підприємства з підбором відповідних методів та засобів для мінімізації ризиків, спричинених факторами в різних сферах діяльності підприємства;

-вибір стратегії протидії фінансовим ризикам на базі наявного потенціалу протидії та планового рівня фінансової безпеки, варіанти якої позиціонуються у відповідній матриці;

-реалізація поетапного процесу протидії факторам, що зумовлюють виникнення фінансових ризиків, спрямованого на досягнення високого рівня фінансової безпеки комунального підприємства.

Інформаційні, фінансові, матеріальні потоки зазначеного механізму, що проходять між керуючою і керованою підсистемами є невід'ємними елементами механізму. На першому етапі комплексно-поетапного механізму управління фінансовими ризиками комунального підприємства відбувається виявлення потреби протидії факторам, що спричиняють фінансові ризики та визначається глобальна мета функціонування механізму.

На другому етапі здійснюється вибір стратегії протидії фінансовим ризикам, де передбачається аналіз факторів, що спричиняють фінансові ризики, побудова матриці вибору стратегії протидії фінансовим ризикам, та, власне, вибір стратегії з урахуванням наявного потенціалу підприємств щодо протидії фінансовим ризикам та запланованого рівня фінансової безпеки підприємства.

На третьому етапі управління фінансовими ризиками за допомогою зазначеного механізму здійснюється пошук існуючих методів і засобів протидії фінансовим ризикам, що передбачає їх порівняльний аналіз та оцінку з метою вибору найбільш обґрунтованих, застосування яких забезпечує очікуваний результат.

Четвертий етап механізму присвячується реалізації стратегії протидії фінансовим ризикам, у межах якої здійснюється аналіз ризикоформуючих факторів, їх систематизація за сферами виникнення та реалізація комплексного підходу до їх усунення або мінімізації.

На п'ятому етапі оцінюється ефективність використання зазначеного механізму, де обґрунтовуються показники оцінки та здійснюється оцінювання економічної ефективності функціонування механізму.

Запровадження зваженого механізму управління фінансовими ризиками на комунальному підприємстві дозволить забезпечити ефективну реалізацію тактичних і стратегічних планів в умовах невизначеності макро-, мезо- і мікросередовища.

Ґрунтуючись на виконанні зазначених етапів комплексно-поетапного механізму управління фінансовими ризиками комунального підприємства та орієнтуючись на вибрану стратегію протидії факторам, які спричиняють фінансові ризики, можна досягти очікуваного результату – підвищення фінансової безпеки та забезпечення сталого функціонування та розвитку підприємства шляхом мінімізації негативного впливу фінансових ризиків, зумовлених факторами зовнішнього і внутрішнього середовища.

3.2. Підвищення ефективності управління фінансовими ризиками комунального підприємства

Для забезпечення діяльності підприємству необхідно враховувати чинники ризику при прийнятті управлінських рішень, ґрунтуючись на методах управління ризиками. Для ефективного управління фінансовими ризиками і ризиками взагалі необхідно спиратися на наукові розробки, вміло комбінувати відомі методи і застосовувати їх в щоденній роботі. Основне завдання побудови системи полягає в тому, щоб система управління фінансовими ризиками була простою, прозорою, практичною і відповідала стратегічним цілям підприємства.

Проблеми ризику повинні розглядатися і враховуватися на етапі діагностування проблеми та під час формування цілей підприємства. Також підприємство має аналізувати, систематизувати та оцінювати втрати для того,

щоб орієнтуватися в часі, необхідному для їх компенсування. Врахування та передбачення ризику є обов'язковою умовою задля досягнення успіху підприємства.

Основні етапи управління фінансовими ризиками розглянемо на рис. 1.

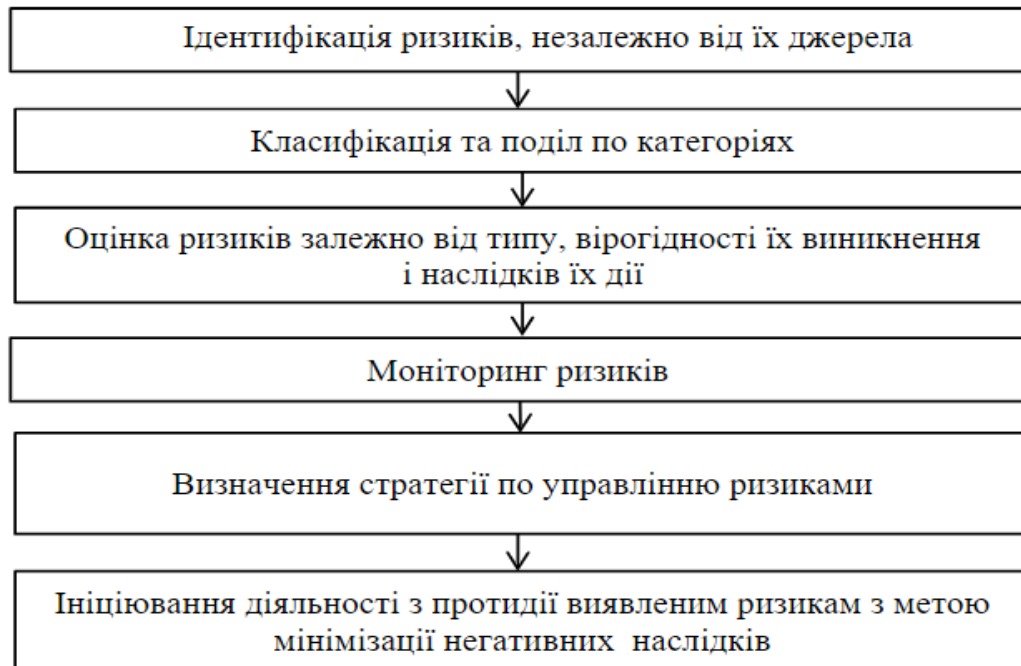

Рис. 3.4. Основні етапи управління фінансовими ризиками.

На етапі ідентифікації ризиків виявляємо внутрішні або зовнішні проблеми, які можуть негативно вплинути на підприємство. Потім класифікуємо ризики по категоріях. Головна ціль оцінки ризиків – виявити рівень ризику і виділити найбільш критичні ризики, які можуть вплинути на діяльність підприємства. Моніторинг ризиків дозволить ідентифікувати нові ризики, переглянути оцінку рівня ризику, дозволить сформулювати звіт по роботі з ризиками

Будь-яке прийняте рішення потребує розробки детального стратегічного плану управління ризиками. Відомі різноманітні способи (методи) зниження рівня ризику. Серед них – ухилення від ризику, локалізація ризику, розподіл та компенсація ризику. Щоб уникнути фінансових ризиків підприємство повинно володіти інформацією щодо кон'юнктури ринку, надійності партнерів, контрагентів, постачальників, їх репутації, фінансово-економічного стану тощо. На останньому етапі

необхідно розуміти, що будь-яка стратегія з протидії виявленим ризикам має також моменти невизначеності. Тому обов'язково виявляємо слабкі і сильні сторони цього інструменту впливу на управління ризиками, а тоді застосовуємо його.

Отже, за умови врахування цих етапів підприємство стає більш резистентним до непередбачуваних обставин, особливо до різних видів ризиків. Забезпечення стабільності та підвищення ефективності функціонування підприємства потребує зміцнення ризикозахищеності та підвищення ролі цілеспрямованого превентивного управління ризиками. Найважливішими цільовими орієнтирами управління підприємствами є прибутковість, розвиток, конкурентоспроможність, міцні позиції на ринку. Кожен з зазначених цільових орієнтирів є досить вразливим щодо існуючих ризиків і загроз. Гарантією їх досягнення є ризикостійкість і ризикозахищеність підприємства.

Сучасна теорія і практика управління нагромадила значний досвід управління ризиком. Відомі такі типи інструментів управлінського впливу на ризик: попереджувальні (превентивні), нівелюючі, компенсуючі та провокуючі. Кожен з цих типів інструментів включає специфічні способи і прийоми впливу на ризик. Відомо, що фінансові ризики відіграють найважливішу роль у загальному портфелі ризиків підприємства. Вони становлять найбільшу частину сукупних господарських ризиків підприємства і впливають на різні аспекти господарської діяльності підприємства. Тому врахування та застосування блок-схеми моніторингу фінансових ризиків підприємства надасть можливість підприємству вчасно впливати та реагувати на ризик (рис.3.5).

Отже, при моніторингу фінансових ризиків підприємства, враховуючи всі вищезазначені характеристики, можна досягти бажаного фінансового результату підприємства. Для побудови фінансового ризику визначаємо сферу виникнення ризику, потім виявляємо об'єктивно існуючі систематичні одиниці – тип, клас та вид. Тип як найвищий об'єднує класи. Таким є

систематичний (фінансовий) ризик. Клас ризиків, як родові поняття, обумовлений загрозами та можливостями у всіх сферах діяльності суб'єктів господарювання. Видом ризику і є фінансовий ризик зумовлений фінансовим станом підприємства: неплатоспроможності, ліквідності, фінансової стійкості, зниження прибутковості (збитковості), кредитоспроможності. І, нарешті, завершальною стадією побудови ризику є визначення шкали його ступеня (критичного, високого, помірною, низького).

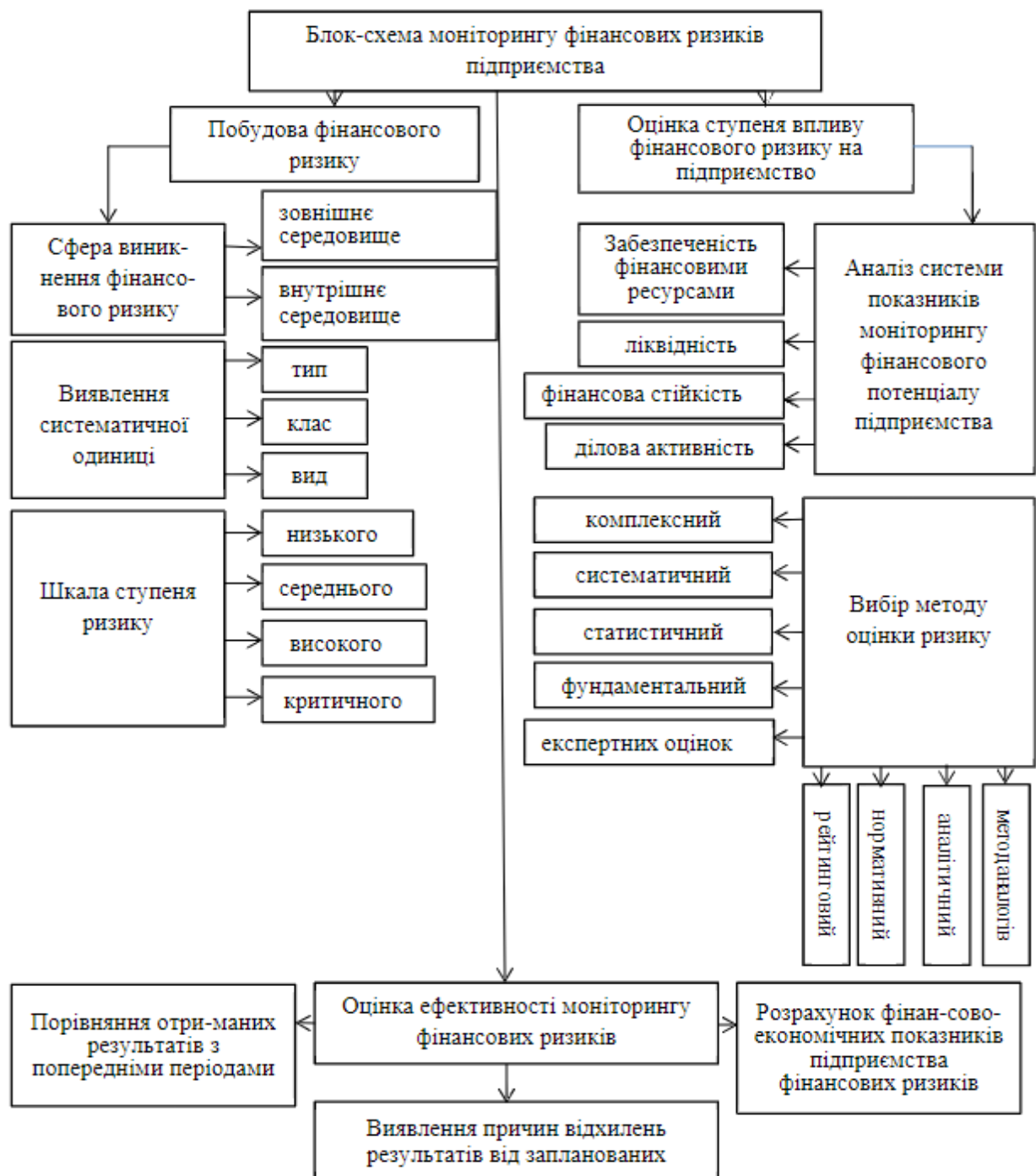

Рис. 3.5. Блок-схема моніторингу фінансових ризиків підприємства.

При оцінці ступеня впливу фінансового ризику на підприємстві застосовуються відповідні показники моніторингу фінансового потенціалу підприємства. Їх склад та порядок розрахунку визначають міру відповідності висновків щодо отриманих результатів. Також це здатність вчасно виявити необхідність будь-яких відхилень від запланованих параметрів підприємства.

Значний вплив на розвиток фінансового стану підприємства становить вибір методу оцінки ризику, правильність її проведення, так як при невірному визначенні впливу факторів, які посилюють фінансовий ризик підприємство може понести збитки та збанкрутувати. На етапі оцінки ефективності моніторингу фінансових ризиків проводимо розрахунок необхідних фінансово-аналітичних показників, порівнюємо результати з попередніми періодами та виявляємо причини відхилення показників. Вживаємо відповідних заходів для усунення негативних впливів.

Оцінка фінансових ризиків за показниками фінансового стану МКП «Чернівцітеплокомуненерго» дозволила виокремити: високий ризик неплатоспроможності та ліквідності, критичний ризик фінансової стійкості, критичний фінансовий ризик отримання збитків.

Збитки підприємства зумовлені тим що ціни на енергоресурси зростають, також зростають і витрати на оплату праці та інші витрати, а ціни на послуги теплопостачання є регульованими. Також є проблеми із платоспроможністю споживачів. Тому дохід від реалізації продукції не покриває пов'язаних із нею витрат.

Оцінка дебіторської заборгованості говорить про високий кредитний ризик. Він представляє собою ризик того, що споживачі послуг МКП «Чернівцітеплокомуненерго» не виконують свої зобов'язання перед ним у строк, що призводить до фінансових збитків. Кредитний ризик підприємства, головним чином, пов'язаний з операційною діяльністю (зокрема, торговою та іншою дебіторською заборгованістю), а також з фінансовою діяльністю, включно зі грошовими коштами у банках.

Звичайні методи зменшення фінансових ризиків, такі як диверсифікація виробництва та інвестицій, підняття цін на продукцію, страхування, є не придатними для комунального підприємства.

Для того, щоб МКП «Чернівцітеплокомуненерго» вистачало капіталу для забезпечення діяльності, для зменшення негативного впливу фінансових ризиків щорічно його власний капітал поповнюється за рахунок міського бюджету.

Блок-схема моніторингу фінансових ризиків є однією з найважливіших заходів для підприємства. За її допомогою можна швидко реагувати на непередбачувані події. Таким чином, управління фінансовими ризиками підприємств повинно здійснюватися згідно певних послідовних етапів, пов'язаних із виявленням ризику, його кількісною та якісною оцінкою, моніторингом ризикових ситуацій, порівнянням результатів та аналізом післяризикових наслідків.

Швидка зміна економічної ситуації в країні і кон'юнктури фінансового ринку, розширення сфери фінансових відносин, поява нових фінансових технологій та інструментів пришвидшують зростання ступеня впливу фінансових ризиків на результати фінансової діяльності підприємства. Тому застосування запропонованої блок-схеми дасть змогу вправно керувати всіма процесами під час виникнення ризикових ситуацій і вчасно реагувати на ці зміни. Головним завданням фінансового менеджменту є вжиття своєчасних заходів та адекватних рішень задля підтримки фінансового стану підприємства

Висновки до 3 розділу

Динамічні зміни у фінансових відносинах підприємств та проблеми функціонування комунального підприємства призводять до виникнення невизначеності та певних загроз в їх фінансово-господарській діяльності

Оцінка фінансових ризиків за показниками фінансового стану МКП «Чернівцітеплокомуненерго» дозволила виокремити: високий ризик неплатоспроможності та ліквідності, критичний ризик фінансової стійкості, критичний фінансовий ризик отримання збитків.

Збитки підприємства зумовлені тим що ціни на енергоресурси зростають, також зростають і витрати на оплату праці та інші витрати, а ціни на послуги теплопостачання є регульованими. Також є проблеми із платоспроможністю споживачів. Тому дохід від реалізації продукції не покриває пов'язаних із нею витрат.

Оцінка дебіторської заборгованості говорить про високий кредитний ризик. Він представляє собою ризик того, що споживачі послуг МКП «Чернівцітеплокомуненерго» не виконують свої зобов'язання перед ним у строк, що призводить до фінансових збитків. Кредитний ризик підприємства, головним чином, пов'язаний з операційною діяльністю (зокрема, торговою та іншою дебіторською заборгованістю), а також з фінансовою діяльністю, включно зі грошовими коштами у банках.

Звичайні методи зменшення фінансових ризиків, такі як диверсифікація виробництва та інвестицій, підняття цін на продукцію, страхування, є не придатними для комунального підприємства.

Протидія фінансовим ризикам є стратегічним напрямом вирішення проблеми фінансової безпеки, шляхом розробки ефективного механізму управління фінансовими ризиками комунального підприємства.

На першому етапі комплексно-поетапного механізму управління фінансовими ризиками комунального підприємства необхідно виявити потреби протидії факторам, що спричиняють фінансові ризики та визначається глобальна мета функціонування механізму.

На другому етапі обрати стратегію протидії фінансовим ризикам, де передбачається аналіз факторів, що спричиняють фінансові ризики, побудова матриці вибору стратегії протидії фінансовим ризикам, та, власне, вибір стратегії з урахуванням наявного потенціалу підприємств щодо протидії

фінансовим ризикам та запланованого рівня фінансової безпеки підприємства.

На третьому етапі управління фінансовими ризиками за допомогою зазначеного механізму здійснити пошук існуючих методів і засобів протидії фінансовим ризикам, що передбачає їх порівняльний аналіз та оцінку з метою вибору найбільш обґрунтованих, застосування яких забезпечує очікуваний результат.

Четвертий етап механізму присвячується реалізації стратегії протидії фінансовим ризикам, у межах якої необхідно проаналізувати ризикоформуючі фактори, їх систематизувати за сферами виникнення для реалізації комплексного підходу до їх усунення або мінімізації.

На п'ятому етапі необхідно здійснити оцінку використання зазначеного механізму, де обґрунтувати показники оцінки та оцінити економічну ефективності функціонування механізму.

Запровадження зваженого механізму управління фінансовими ризиками на комунальному підприємстві дозволить забезпечити ефективну реалізацію тактичних і стратегічних планів в умовах невизначеності макро-, мезо- і мікросередовища.

Таким чином, управління фінансовими ризиками підприємств повинно здійснюватися згідно певних послідовних етапів, пов'язаних із виявленням ризику, його кількісною та якісною оцінкою, моніторингом ризикових ситуацій, порівнянням результатів та аналізом післяризикових наслідків.

ВИСНОВКИ

В умовах формування ринкових відносин проблема ефективного управління фінансовими ризиками підприємства набуває особливої актуальності. Це управління виконує активну роль в загальній системі фінансового менеджменту, забезпечуючи надійне досягнення основних цілей фінансової діяльності підприємства.

Фінансовий ризик – це вид ризику, який виникає у фінансово-економічній діяльності суб'єкта, коли причинно-наслідковий результат або заходи його досягнення відрізняються від встановлених цілей та планових норм, а отримані відхилення мають вартісний характер.

Класифікація ризиків — це один із перших і найважливіших етапів управління останніми.

Поділ фінансових ризиків на зовнішні та внутрішні зумовлюється домінуючими чинниками у формуванні цих ризиків. Зокрема, якщо зовнішні чинники домінують у виникненні ризиків, значить, такі ризики належать до зовнішніх і навпаки. До зовнішніх фінансових ризиків доцільно відносити: інфляційні, дефляційні, валютні, депозитні, податкові. Як правило, підприємства непричетні до виникнення та ліквідації зовнішніх ризиків.

Серед внутрішніх ризиків доцільно виокремлювати: інвестиційні (портфельні, процентні, кредитні, дивідендні), бізнес-процесів (ліквідності, прибутковості (рентабельності), оборотності, фінансової стійкості), інші (структурний, ризик невикористаних можливостей, емісійний).

Управління фінансовими ризиками підприємства є системою принципів і методів розробки та реалізації ризикових фінансових рішень, що забезпечують всебічну оцінку різних видів фінансових ризиків і нейтралізацію їх можливих негативних фінансових наслідків. Головною метою управління фінансовими ризиками є забезпечення фінансової безпеки підприємства в процесі його розвитку і запобігання можливому зниженню його ринкової вартості.

Виділяють загальні і специфічні функції управління фінансовими ризиками. До загальних функцій управління фінансовими ризиками належать:

- 1) формування ефективних інформаційних систем, що забезпечують обґрунтування альтернативних варіантів управлінських рішень;
- 2) здійснення ризик-аналізу різних аспектів фінансової діяльності;
- 3) здійснення ризик-планування фінансової діяльності за основними її напрямками;
- 4) здійснення ефективного контролю реалізації прийнятих ризикових рішень (створення відповідних систем внутрішнього контролю, поділ контрольних обов'язків окремих служб, визначення системи контрольованих показників).

До специфічних функцій управління належать:

- 1) формування портфеля фінансових ризиків, що приймаються;
- 2) оцінка рівня і вартості ризиків (вибір методів оцінки, оцінка можливих втрат);
- 3) управління нейтралізацією можливих негативних наслідків фінансових ризиків;
- 4) страхування фінансових ризиків тощо.

Завданням керівництва підприємства є зниження ступеня ризику. Для цього використовуються різні способи: диверсифікація, страхування, лімітування, резервування коштів на покриття непередбачених витрат, розподіл ризику, отримання більшої інформації про майбутній вибір і результати. Управління фінансовими ризиками на шляхом їх мінімізації передбачає процес розробки та реалізації управлінських фінансових рішень для зменшення або нівелювання потенційних негативних наслідків.

Ризики, пов'язані з формуванням капіталу, складають досить значну частину сукупного портфеля фінансових ризиків підприємства. Їх рівень зростає з розширенням обсягу господарської діяльності підприємства.

Здійснюючи господарську діяльність, підприємство завжди використовує як власний капітал так і позиковий. Залучення значної частки позикових коштів викликає ризик неплатоспроможності або ризик незбалансованої ліквідності форм залучення та авансування капіталу підприємства.

Збереження власного капіталу є одним з основних показників якості фінансового управління підприємством та уникнення фінансових ризиків.

У складі джерел капіталу МКП «Чернівцітеплокомуненерго» у 2018-2020 рр. переважаючу частку має позиковий капітал. Відповідно, за рахунок його постійного збільшення, капітал підприємства зростає.

На кінець 2018 року власний капітал МКП «Чернівцітеплокомуненерго» становив 9,21 % всього капіталу підприємства, на кінець 2019 року його частка зменшилася до 2,93%, на кінець 2020 р. взагалі власний капітал мав від'ємне значення. У 2021-2022 рр. власний капітал було поповнено і його питома вага зросла до 31,9% і 32,92% відповідно.

Сума власного капіталу МКП «Чернівцітеплокомуненерго» у 2021-2022 рр. зростала за рахунок таких складових, як зареєстрований капітал, внески до незареєстрованого статутного капіталу, капітал у дооцінках. Додатковий капітал МКП «Чернівцітеплокомуненерго» зменшився на 23057 тис. грн. (60,19%). У 2021-2022 р. у підприємства є значний обсяг капіталу у дооцінках. Величина резервного капіталу не змінилася. Підприємство щороку отримує значний обсяг збитків, обсяг непокритого збитку щороку зростає.

МКП «Чернівцітеплокомуненерго» у 2018-2022 рр. використовувало довгострокове кредитування. Зростання позикового капіталу переважно відбувалося за рахунок зростання поточної кредиторської заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями, поточних зобов'язань за розрахунками за одержаними авансами та інших зобов'язань. Найбільша частка позикового капіталу МКП «Чернівцітеплокомуненерго» припадає на кредиторську заборгованість за товари, роботи, послуги.

Ризики пов'язані із операційною діяльністю залежать від забезпечення підприємства основним та оборотним капіталом у необхідному розмірі для виконання його функцій та завдань.

Зростання активів МКП «Чернівцітеплокомуненерго» відбувається переважно за рахунок зростання необоротних активів. Їх величина за 5 років зросла на 214763 тис. грн., тобто на 169,61%. Значне зростання необоротних активів спостерігається у 2021-2022 рр.

У сучасних умовах господарювання та особливостей діяльності комунального підприємства, грошові надходження якого залежать від вчасної оплати за послуги споживачів, платоспроможність та ліквідність є одними з найважливіших показників фінансового стану.

Розраховані коефіцієнти ліквідності підтвердили, що підприємство в 2018-2022 роках має проблеми із ліквідністю та платоспроможністю, хоча ситуація трохи покращилася у 2021-2022 рр.

Наступним етапом аналізу фінансових показників, що визначають наявність фінансових ризиків є аналіз фінансової стійкості підприємства. У 2018 -2022 рр. МКП «Чернівцітеплокомуненерго» було в кризовому стані, тому що власний оборотний капітал та планові джерела не покривали запаси матеріальних оборотних активів. Це підтвердили і значення відносних показників фінансової стійкості.

Наступним аналізом є аналіз ділової активності підприємства. згідно проведених розрахунків, можна прослідкувати низькій рівень ділової активності МКП «Чернівцітеплокомуненерго». Але для підприємства, яке отримує негативний фінансових результат, сповільнення оборотності капіталу зменшує отримані збитки впродовж періоду.

Також проведено аналіз фінансових результатів МКП «Чернівцітеплокомуненерго» . Чистий дохід від реалізації продукції за досліджуваний період зріс на 7,09% або на 21816 тис. грн., собівартість реалізованої продукції збільшилась на 39,27% або на 141024 тис. грн. Отже,

збільшення собівартості більш швидкими темпами зумовило формування валового збитку.

У МКП «Чернівцітеплокомуненерго» є проблеми з платоспроможності, підприємство знаходиться у кризовому фінансовому стані, швидкість обороту капіталу є повільною, собівартість продукції зростає швидшими темпами ніж дохід. Це позначається і на показниках фінансової результативності, які мають негативні значення. Поточна кредиторська заборгованість значно перевищує дебіторську. Отже присутній значний рівень фінансових ризиків пов'язаний з операційною та фінансовою діяльністю підприємства.

Динамічні зміни у фінансових відносинах підприємств та проблеми функціонування комунального підприємства призводять до виникнення невизначеності та певних загроз в їх фінансово-господарській діяльності

Оцінка фінансових ризиків за показниками фінансового стану МКП «Чернівцітеплокомуненерго» дозволила виокремити: високий ризик неплатоспроможності та ліквідності, критичний ризик фінансової стійкості, критичний фінансовий ризик отримання збитків.

Збитки підприємства зумовлені тим що ціни на енергоресурси зростають, також зростають і витрати на оплату праці та інші витрати, а ціни на послуги теплопостачання є регульованими. Також є проблеми із платоспроможністю споживачів. Тому дохід від реалізації продукції не покриває пов'язаних із нею витрат.

Оцінка дебіторської заборгованості говорить про високий кредитний ризик. Він представляє собою ризик того, що споживачі послуг МКП «Чернівцітеплокомуненерго» не виконують свої зобов'язання перед ним у строк, що призводить до фінансових збитків. Кредитний ризик підприємства, головним чином, пов'язаний з операційною діяльністю (зокрема, дебіторською заборгованістю за товари, роботи та послуги), а також з фінансовою діяльністю, включно зі грошовими коштами у банках.

Звичайні методи зменшення фінансових ризиків, такі як диверсифікація виробництва та інвестицій, підняття цін на продукцію, страхування, є не придатними для комунального підприємства.

Протидія фінансовим ризикам є стратегічним напрямом вирішення проблеми фінансової безпеки, шляхом розробки ефективного механізму управління фінансовими ризиками комунального підприємства.

На першому етапі комплексно-поетапного механізму управління фінансовими ризиками комунального підприємства необхідно виявляти потреби протидії факторам, що спричиняють фінансові ризики. Також визначається глобальна мета функціонування механізму.

На другому етапі необхідно обрати стратегію протидії фінансовим ризикам, де передбачається аналіз факторів, що спричиняють фінансові ризики, будується матриця вибору стратегії протидії фінансовим ризикам, та, власне, можна обрати стратегію з урахуванням наявного потенціалу підприємства щодо протидії фінансовим ризикам та запланованого рівня фінансової безпеки підприємства.

На третьому етапі управління фінансовими ризиками за допомогою зазначеного механізму варто здійснити пошук методів і засобів протидії фінансовим ризикам, що передбачає їх порівняльний аналіз та оцінку з метою вибору найбільш обґрунтованих, застосування яких забезпечить очікуваний результат.

Четвертий етап механізму присвячується реалізації стратегії протидії фінансовим ризикам, у межах якої необхідно проаналізувати ризикоформуючі фактори, їх систематизувати за сферами виникнення для реалізації комплексного підходу до їх усунення або мінімізації.

На п'ятому етапі необхідно здійснити оцінку використання зазначеного механізму, а саме обрати показники оцінки та оцінити економічну ефективності функціонування механізму.

Запровадження зваженого механізму управління фінансовими ризиками на комунальному підприємстві дозволить забезпечити ефективну реалізацію

тактичних і стратегічних планів в умовах невизначеності макро-, мезо- і мікросередовища.

Отже, управління фінансовими ризиками підприємств повинно здійснюватися згідно певних послідовних етапів, пов'язаних із виявленням ризику, його кількісною та якісною оцінкою, моніторингом ризикових ситуацій, порівнянням результатів та аналізом післяризикових наслідків.

Грунтуючись на виконанні зазначених етапів комплексно-поетапного механізму управління фінансовими ризиками комунального підприємства та орієнтуючись на вибрану стратегію протидії факторам, які спричиняють фінансові ризики, можна досягти очікуваного результату – підвищення фінансової безпеки та забезпечення сталого функціонування та розвитку підприємства шляхом мінімізації негативного впливу фінансових ризиків, зумовлених факторами зовнішнього і внутрішнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барановський О.І. Фінансова безпека: К.: Фенікс, 2009. 338 с
2. Бездітко О.Є. Управління фінансовими ризиками підприємства *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. Випуск 3, 2020. С 43-49.
3. Біла О.Г. Осипович О.Л. Валютний ризик торговельного Фінанси України. 2003. № 10. С. 88–90.
4. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент. К.: МП «ИТЕМ», 1995. 448 с.
5. Бланк И. А. Управление финансовой стабилизацией предприятия К.: Ника-Центр, Эльга, 2003. 496 с.
6. Бланк И.А. Управление финансовыми рисками К.: Ника-Центр, 2005. 600 с.
7. Бланк И.А. Управление финансовыми рисками : учеб. курс. Киев : Ника-Центр, 2006. 444 с.
8. Бовкун А. Страхування фінризиків втрачає свою «схематичність» *Контракти*. № 32 від 11-08-2003.
9. Борисова Т.М. Теоретичні аспекти управління ризиком на підприємстві. *Актуальні проблеми економіки*. 2005. № 7 (49). С. 116–121.
10. Буднік М. М. Мартюшева Л. С., Сабліна Н. В. Фінансовий ринок: навч. посіб. К.: Центр учбової л-ри, 2009. 334 с.
11. Брігхем Є.Ф. Заруба О.Д. Основи фінансового менеджменту: підручник. пер. с англ.; ред. О.Д. Василик. К.: Молодь, 1997. 1000 с.
12. Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І. Фінансовий ризик і методи його вимірювання *Фінанси України*. 2000. № 5. С. 13–23.
13. Вітлінський В.В. Концептуальні засади ризикології у фінансовій діяльності *Фінанси України*. К.: Преса України, 2003. № 3. С. 3–7.
14. Вітлінський В. В. Верченко П. І. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком: навч.-метод. посіб., К.: КНЕУ, 2000. 292 с.
15. Вітлінський В. В. Великоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та підприємстві: монографія К.: КНЕУ, 2004. 480 с.
16. Вовчак О.Д. Страхова справа: підручник К.: Знання, 2011. – 391 с.

17. Грачов В.І., Коюда Т.П. Класифікація ризиків та управління ними *Фінанси України* 2002. – № 10. – С.56-61.
18. Гріщенко А.О. Експертний метод оцінки фінансових ризиків *Науково-технічний збірник «Комунальне господарство міст»*. 2012. №106. С. 304-313.
19. Грушко В. І. Пилипченко О. І. Фінансові ризики: навч. посіб. Мін-во освіти України, Ін-т змісту і методів навчання, Нац. ун-т України ім. Т. Г. Шевченка. Житомир: ЖІТІ, 1998. 188 с.
20. Добрынь С.В. Анализ факторов, влияющих на развитие кооперационных связей предприятия *Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць*. 2006. №211. С. 781–788.
21. Донець Л. І. Економічні ризики та методи їх вимірювання: навч. посіб. К.: Центр навч. л-ри, 2006. 312 с.
22. Диба М.І. Суть та види фінансових ризиків у системі ризик–менеджменту підприємства. *Науковий журнал НУ “Львівська політехніка”*, 2008. URL: http://www.vlp.com.ua/files/04_28.pdf
23. Дубина М. В. Механізм розвитку ринку фінансових послуг на основі формування інституту довіри: теорія, методологія, практика: монографія. Чернігів: ЧНТУ, 2018. 668 с.
24. Спіфанова І.Ю. Безрученко І.В., Паламарчук Н.О. Фінансове планування діяльності вітчизняних підприємств за показниками рентабельності *Економічний аналіз: зб. наук. праць; Тернопільський національний економічний університет – Тернопіль: Економічна думка*, 2016. Т. 23. № 2. С. 45–50.
25. Жаворонок А. В., Марич А. В. Управління фінансовими ризиками як складова фінансової безпеки підприємств *Інфраструктура ринку* С. 167-173.
26. Жихор О. Б., Балясна Ю. С. Управління фінансовими ризиками та методи їх нейтралізації на підприємстві. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2011. Вип. 2. С. 149–153.

27. Загородній А. Г. Вознюк Г. Л. Фінансово-економічний словник /. К.: Знання, 2007. 1072 с.
28. Землячова О. А., Савочка Л. С. Класифікація фінансових ризиків та методи їх зниження. *Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції*. 2012. № 3. С. 50–57.
29. Зоріна О.А. Методи аналізу фінансових ризиків URL : <http://eztuir.ztu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4746/1/21.pdf>.
30. Зоріна О.А. Ідентифікація ризиків підприємства як об'єктів економічного аналізу. Бухгалтерський облік, аналізі та аудит: проблеми теорії, методології, організації, 2014. № 2. С. 62–77.
31. Зянько В.В. Єпіфанова І.Ю., Зянько В.В. Інноваційна діяльність підприємств та її фінансове забезпечення в умовах транзитивних змін економіки України: монографія,. Вінниця: ВНТУ, 2015. 172 с.
32. Золин П. Истоки рискосведения и риск-менеджмент Управление рисками. 2001. № 4. С. 36.
33. Зурян О. В. Економічна сутність та класифікація фінансових ризиків Наукові праці МАУП, 2016, вип. 50(3), с. 141–146.
34. Ільчук В., Шишкіна О. Механізм управління фінансовими ризиками промислових підприємств *Проблеми і перспективи економіки та управління* № 3 (19), 2019
35. Камінський А.Б. Концептуальні підходи до вимірювання фінансових ризиків. *Фінанси України*. 2006. № 5. С. 78–85
36. Клапків М.С. Страхування фінансових ризиків: Монографія. Тернопіль: Економічна думка, Карт-бланш, 2002. 570 с.
37. Колпаков В.М. Теория и практика принятия управленческих решений: учеб. пособие 2-е изд., перераб. и доп. К.: МАУП, 2004. 504с.
38. Кожухівський А.Д. Експертний метод моделювання профілю ризиків / А.Д. Кожухівський, В.О. Занора, А.І. Боркун, Ю.М. Пальоний, Т.А. Пальона. // Математичне моделювання та обчислювальні методи, управління проектами. 2009. №3. С.31-35.

- 39.Коваленко Л. О. Ремньова Л. М.. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / 3-тє вид., випр. і допов. К.: Знання, 2008. 483 с.
- 40.Корж Н. В. Методи управління фінансовими ризиками *Международный электронный научный журнал*. 2016. Т. 2, № 10. С. 11-15.
41. Кузьмін О. Є. Мельник О. Г. Теоретичні та прикладні засади менеджменту: навч. посіб. 3-тє вид., доп. і перероб. Львів: Нац. ун-т "Львівська політехніка" (Інформаційно-видавничий центр "ІНТЕЛЕКТ+" Ін-ту післядипломної освіти), "Інтелект-Захід", 2007. 384 с.
- 42.Куліш Г. П., Родніченко І. В. Вплив фінансових ризиків на результати діяльності підприємства. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 25. С. 98–103.
- 43.Лактіонова О. А. Управління фінансовими ризиками: навчальний посібник Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 256 с.
- 44.Масло А. І. Економічна сутність, класифікація ризиків як об'єкту і управління на біржовому товарному ринку. *Ефективна економіка*, 2016. № 1. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4749>
45. Назарова Г.В. Організаційні структури управління корпораціями: монографія. 2 вид., доп. і перероб. Х.: ВД «ІНЖЕК», 2004. 420с.
- 46.Нескородєв С. М., Грачова О. О. Дослідження сутності управління фінансовими ризиками підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2014. № 47. С. 132–136.
- 47.Огляд міжнародних стандартів з управління ризиками. URL: <http://oppb.com.ua/news/oglyad-mizhnarodnyh-standartiv-z-upravlinnya-ryzuykamy>.
- 48.Панченко О. І. Типологізація фінансових ризиків як основа організації їх страхового захисту *БІЗНЕСІНФОРМ* № 3 '2019, с. 350-357.
- 49.Плаксієнко В.Я. , Бабенко В.Г. Проблеми категоріального обґрунтування страхування фінансових ризиків *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія "Фінанси і кредит"*. 2006. № 1. С. 17–19.

50. Подольчак Н.Ю. Управління фінансовими ризиками на підприємствах // *Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. Серія: економічні науки*. 2001. № 3. С. 275–279.
51. Полякова О. Ю., Гольцяєва Л. А. Основні засади формування комплексу моделей управління фінансовими ризиками підприємства. *Бізнес Інформ*. 2013. № 6. С. 106–110.
52. Пожар Є. П. Аналіз фінансових ризиків та методи їх нейтралізації на підприємстві. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 43. С. 387–391.
53. Постанова КМУ "Про затвердження Положення про управління ризиками, пов'язаними з наданням державних гарантій, та розподіл таких ризиків між державою, кредиторами і позичальниками" № 131 від 23.02.2011 р. (чинний) URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/131-2011-%D0%BF>
54. Петренко О. Зюзіна А. Фінансові ризики в діяльності аграрних підприємств *Економічний вісник Причорномор'я* № 3 2022. С. 77-86.
55. Портоварас Т.Р., Методологічні аспекти аналізу фінансових ризиків як інструменту управління ними. *Світ фінансів* 3 (56), 2018 р. URL:<http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1088>
56. Проскура В.Ф. Методологічні підходи до управління ризиками. URL : economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/102.pdf
57. Риск-менеджмент інновацій / Васильєва Т. А., Диденко О. Н., Епифанов А. А. и др. Сумы: Деловые перспективы, 2005. 260 с.
58. Страхування: Підручник / За ред. С.С. Осадця. К: КНЕУ, 2002. 599 с.
59. Страхування: теорія та практика: навчально-методичний посібник / Н.М. Внукова, В.І. Успенко, Л.В. Временко [та ін.]; заг. ред. проф. Н.М. Внукової. – Х.: Бурун Книга, 2004. – 376 с.
60. Соболев А.С. Суто поняття «Фінансовий ризик підприємства» *Східна Європа: економіка, бізнес та управління* Випуск 4 (04) 2016, С. 9-13.
61. Таран О.В. Сучасні питання проблематики ризиків фінансової сфери діяльності підприємств: теоретичні узагальнення та прикладний аналіз. Харків: Константа. 2004. 108 с.

62. Томащук І. В., Томащук І. О. Управління фінансовими ризиками підприємства як складова забезпечення сталого функціонування суб'єкта економіки *Економіка і суспільство* Випуск №39. 2022.
63. Черкасов В. В. Проблемы риска в управленческой деятельности. Киев : Ваклер, 2002.
64. Фінансовий менеджмент: підручник; кер. кол. авт. і наук. ред. А. М. Поддєрьогін; М-во освіти і науки України, ДВНЗ "Київський нац. екон. ун-тім. В. Гетьмана". 2-ге вид., без змін. К.: КНЕУ, 2008. 535 с.
65. Финансы организаций (предприятий) / М.Г. Лапуста, Г.Ю. Мазурина, Л.И. Скамай. Х., 2008. 575 с.
66. Шелудько В.М. Фінансовий ринок: підручник; 2-ге вид., стер. К.: Знання, 2008. 535 с.
67. Шишкіна О. В. Ідентифікація та експрес-оцінка фінансових ризиків промислових підприємств. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2014. № 4. С. 238-246. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vcndtue_2014_4_37.pdf.
68. Шишкіна О. Термінологічні проблеми пізнання природи фінансового ризику. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019. № 1 (17). С. 253-264.
69. Шкарлет С. М., Гонта О. І., Маргасова В. Г., Дубина М. В. Механізм формування системи парабанківських посередників на фінансовому ринку в контексті забезпечення економічної безпеки України: монографія. Чернігів: ЧНТУ, 2014. 272 с.
70. AIRMIC, ALARM, IRM: Стандарти управління ризиками. URL: <http://www.ferma.eu/app/uploads/2011/11/a-risk-management-standard-russian-version.pdf>. 12. Risk management standards of The Institute of Risk Management. URL: <https://www.theirm.org/knowledge-and-resources/risk-management-standards>.
71. Sheehan N. T. Risk-Based Strategy: Integrating Strategy Maps, Management Controls and Risk / N. T. Sheehan // AICPA Business Brief. 2011, June. P. 1–9.

АНОТАЦІЯ

Ковальський-Ломакін Д. С. Управління фінансовими ризиками підприємства. – Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття другого рівня вищої освіти «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Чернівці, 2023.

В магістерській роботі розкрито сутність фінансових ризиків, розглянуто їх класифікацію, досліджено функції та методи управління фінансовими ризиками; здійснено аналіз фінансових ризиків з урахуванням фінансового стану підприємства; дано оцінку впливу дебіторської та кредиторської заборгованості на фінансові ризики комунального підприємства; визначено заходи щодо протидії фінансовим ризикам; розроблено рекомендації вдосконалення фінансових МКП «Чернівцітеплокомуненерго».

Ключові слова: фінансові ризики, хеджування фінансових ризиків, фінансова діяльність, фінансовий стан підприємства.

SUMMARY

Kovalsky-Lomakin Dmytro. Management of financial risks of the enterprise. - Manuscript. Qualification work for obtaining the second level of higher education «master» in specialty 072 «Finance, banking and insurance». Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2023.

The master's thesis revealed the essence of financial risks, considered their classification, investigated the functions and methods of financial risk management; an analysis of financial risks was carried out, taking into account the financial state of the enterprise; an assessment of the influence of receivables and payables on the financial risks of the utility enterprise is given; measures to combat financial risks are defined; developed recommendations for improving financial City communal enterprise "Chernivsiteplokomunenergo".

Keywords: financial risks, hedging of financial risks, financial activity, financial condition of the enterprise

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Ковальський-Ломакін Д. С.